4

Artificioſa Methodus

COMPARANDORVM Hortenſium Fructuum, olerum, radicum, vuarum, vinorum, carnium & iuſculorum, quæ corpus cleme͂ter purgent, & variis morbis, abſque vlla noxa & nauſea, blandè ſuccurrant.

Autore ANT. MIZALDO *Monlucienſi, Medico.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVTETIÆ.
Ex Officina Federici Morelli
Typographi Regij.
1575.
CVM PRIVILEGIO.

Expurgatus ad rationem indicis expurgatorij hiſpani Madriti editi apud Ludouicum Sanchez 1612.

N
E

cul
tor
nu
au
rig

NOBILI ET ERVDITO VIRO EMONDO DE LAIGE, REGIS IN ſupremo Senatu Pariſienſi Conſiliario, & Cœnobiorum B. Mariæ de Fontenayo, necnon S. Memmij, & de Miſerayo Abbati, pio iuxtà ac benefico, ANTON. MIZALDVS Monlucienſis, S.P.D.

SVperioribus annis, dum ſedulò mecum retractarem, ſpectatiſſime Senator, idémque Abbas doctiſſime, quàm turpi ſæculorum conſenſu exoleſcat priſca Hortorum diſciplina, cœpi apud me cogitare, num aliqua via illi, pro mea tenuitate, auxiliares manus vtcunque poſſem porrigere. Cùm itaque in eam cogitatio-

nem diu, multúmque incubuiſſem, tandem in animũ induxi meum, compendio aliquo cõcludi poſſe ac prehẽdi præcipua rerum omnium hortenſium capita & ſecreta, maximè quę vſui & publicæ vtilitati commodant. Quando itaque Dij facientes adiuuare ſolent, vt ſcribit M. Varro: & menti bonæ ſemper occurrit Jupiter, vt eſt apud Homerum: κηπουρικῶν, *ſeu Hortenſium hiſtoriam, pro exiguo, ſic ſatis, Mercurioli mei genio, quatuor Opuſculis methodicis ita contexere ſategi, vt Primum, Hortorum curam, auxilia, ornatum, & ſecreta quamplurima oſtenderet: Secundum, auxiliares & medicas eorundem vtilitates percurreret: Tertium, varias Inſitionum arteis proponeret: Quartum, quod nunc prodit, iucunda & benefica medicandorum hortenſium olerum, radicum, fructuum, vuarum, vinorum, & carnium quarundam artificia explicaret, quæ corpus blãdè pur-*

dè purgent, & variis illius morbis clementer ſuccurrãt, abſque noxa & tædio.

Hæc Dei Opt. Max. præſidio, ſine quo vanæ ſunt hominum cogitationes, vbi tandem abſoluiſſem, & conatus noſtros hiſce in rebus, vt aliis etiam pleriſque omnibus, cùm alias nationes, tum maximè Germaniam, bonarũ literarum & ſublimium ingeniorum parentem fœcũdam, probauiſſe & laudauiſſe intellexiſſet eruditus vir Federicus Morellus, Regius, idémque noſter, Typographus, ſemel atque iterũ anno præterito ad me venit, exponens dictorum librorum noſtrorum Exemplaria, quotquot penes ſe habuerat, oppidatim & regionatim, ad vnum omnia, auidè à bibliopolis mercatoribus diſtracta fuiſſe, & eam ob rem ſummopere cupere; & enixè rogare, vt per me liberum ei eſſet, illa eadem denuo incudi literariæ caſtigatiùs reddere, cum auxeſi & acceſſione rerum earũ, quibus

fuſè & variè à me illuſtrata & locupletata eſſe nouerat: Non potui, quod meum eſt ingenium, nec pro officio debui, viro amico, & in commune bonum rem æquã poſtulanti, vltro non acquieſcere. Cõmiſi itaque, quod dicunt, vela ventis, orámque ſoluentibus liberis noſtris, aut, ſi mauis, libris, bene precatus, eorum publicationem eò libentiùs Typographo conceſſi, quòd ſciam illos à multis, obuiis, vt aiũt, & porrectis expectari manibus: Adhæc, quòd rectè intelligam Hortenſium cultum & curam, principem partem eſſe philoſophicæ agriculturæ. Nec temerè: prodigij etenim ſimile haberi debet, quòd accidat vt res corporibus noſtris, vitæque vtilitati, & omnium incolumitati maximè conueniẽs, & quæ ſine cõtrouerſia ac dubitatione proxima & quaſi conſanguinea eſt Medicinæ, vſqueadeò negligatur, vt ancillulis, & media è plebe quibuſuis, perfunctoriè, ac veluti

veluti per tranſennam, tractanda committatur: cùm olim Regum & principũ virorum, vt alibi oſtẽdimus, ſummo illa fuerit ſtudio & curæ non poſtremæ. Sine ludicris artibus, inquit Columella (qui rem hortenſem diligenter, ſi quis alius, tractauit) atque etiam ſine cauſidicis, ſatis fœlices olim fuere, futuræque ſunt vrbes: at ſine agricultoribus, & hortorũ colonis, vrbeis, ne longiùs ſit eundum, incolentibus, vel non ita procùl degẽtibus, nec conſiſtere mortaleis, nec vrbanos & agreſtes ali poſſe, certum eſt.

Hæc ſunt, Senator ampliſſime, & Abbas prudentiſſime, quæ me inuitarunt, imò verò impulerunt, vt quatuor iam dicta Hortenſium opuſcula, caſtigatiora, auctiora, &, vt conferenti cum prioribus liquebit, locupletiora, in lucem denuo exire libenter annuerim: & ſub tui nominis clypeo, ceu ſub Palladia Ægide, medica hæc Hortenſium Arti-

ſicia peregrè proficiſci, & per hominum manus volitare, haudquaquam moleſtè ſuſtinuerim, tibíque candidiſſimè ac libentiſſimè deuouerim & obtulerim, tantiſper dum meliora & paulò ſublimiora tibi meditamur. Dignaberis itaque mei erga te animi μνημόσυνον *iſtud qualecunque, eo vultu eáque manu accipere, qua nuper Hortorum ſecreta noſtra, tibi ex animo nuncupata excipere dignatus es.*

Verumenimuerò, moroſus quiſpiam hîc forſitan inſurget, méque inflatis buccis, ad conuicia vſque obiurgabit, quòd de tuis virtutibus, autoritate & eruditione, cùm in hac libri nuncupatione tum etiam alterius, ne verbum quidem faciam, præter aliorũ morem & modum. Huic reſponſum velim, id à me conſultò factum eſſe, quòd certò ſciam te laudanda multò libentiùs facere, quàm facta fuiſſe audire: téque malle tacita laudum tuarum cogitatione, quàm publica illarum

rum prædicatione frui: quod prudentis eſſe, ecquis ſanæ mentis denegabit? Sed hæc in præſentiarum ſatis, vel fortaſſe plura quàm oportuerit, præſertim apud occupatiſſimum Senatorem, quem Deus Reipubl. & nobis & amicis omnibus diu incolumem ſeruare dignetur.

Lutetiæ, Calẽd. Febr. anno reſtitutæ ſalutis humano generi, 1575.

LECTORI CANDIDO ET AMICO.

COGITO frequenter, amice Lector, quî fiat vt hodie, ſi aliâs vnquam, medica remedia, præſertim quę compoſita vocant, in tantum venerint deſpectũ, & tam prę ſentẽ nauſeam, vt vel ſolo nomine audito medicamẽti cuiuſuis necdum viſi, aut guſtati, ita ex tempore fremant, vomituriant, & impalleſcant plærique, vt gelidæ videantur mortis imago. An quòd in tam multiplicem & multiformem varietatem venerit medicina (quæ, Plinio autore, vna & ſola imperantibus imperat) vt, vel leui morbo profligando, herbarum, radicum, ſeminum, florum, & aliorum, horrendi plærunque guſtus & odoris, diuerſique generis medicaminũ, tota, vt ſic dicã, plauſtra cumulatim, & (ſi ita licet loqui) farciminatim ac variegatim præſcribat, & variè à pharmacopœis miſcenda, tribulanda, & ad nauſeam vſque ſumenda exhibeat? cùm olim illa ipſa, vel ampliſſimo Senecę teſtimonio, paucarum herbarum fuerit ſcientia, quæ in tam variam & tantam alicubi medicamentorum farraginem hodie eſt progreſſa, vt, vel ad eorum conſpectum

ſicuti

ſicuti diximus, vel mentionem, aut odorem, vomiturant fere omnes, imò verò derepẽtevomant plærique, & nonnunquam per inferiora aluum largiter exonerent, ac ſi deiectorium pharmacum hauſiſſent: prout ventriculi eorum vis expultrix ſurſum, vel deorſum irritata fuit. Hinc nimirum, ſcribit Anton. Guainerius Papienſis medicus exercitatiſſimus, ſe vidiſſe Ducis Sabaudiæ medicum catapotia è pharmacopolio domũ ferentem, ab illis, ſolo odore, tam ſtrenuè purgatum, quàm ſi illamet catapotia deglutiuiſſet. Verũ enimuerò non minùs memorabile quàm admirabile habendum puto, quòd Antonius Muſa inter medicos Italiæ celebris, eam in rem de ſe, necnon de matre, & ſorore ad hunc ſcribit modum. Mihi vſu venit vt dum Colocynthidem tractarem, & præſentibus matre ac ſorore illam manibus aperire, ego ſolo illius attactu, illæ verò odore, adeò ſoluti fuimus, vt nullus noſtrûm fuerit, cui venter decies magna perturbatione commotus non fuerit. Ex quo mirandum non eſt ſi odore pharmacorũ quæ huiuſcemodi ſimplicia medicamina violenta, turbulenta, & penè dixerim, venenata admittunt, tactu, nedum odore & guſtatu, imò verò cogitatione & apprehenſione nonnullos offendant, & in illis deiectorij medicamenti locũ obtineant. In quam rem dicam quòd mihi aliquando contigit. Imperaueram cuidam ſacrifico catapotia, à quibus ſummè abhorrebat, nihilominus morbi quo tum prehendebatur ſtatus illa ſeriò exigebat: Cùm autem ille medicã noſtram ſchedulam, tota die manu meditabundus geſtaſ-

ſet, nihil magis cogitans, quàm illa catapotiorum ſarcina ſe poſſe eximere & liberare, ſub veſperam dum pharmacopœũ, vrgente morbo, adire ſatageret, ecce, ventris tantâ ſaburrâ eſt leuatus, vt poſtridie lętabundus medicam illam ſcriptiúculam ad me retulerit, dictitans geſtationem illius, ſeptenæ purgationis & deiectionis loco ei fuiſſe præcedente nocte, & ob id bellè valere, & imméſas gratias mihi agere. Audis, Lector candide, audis, quid cogitatio & apprehenſio pharmacorum, nedum ſapor & odor, in multorum corpora exerceat. Narrabo aliud quod hiſce oculis vidi, nimirum hominem eruditum qui quoties iter faciebat proxime pharmacopolium in quo purgans aliquod pharmacum miſcebatur, percepto eius odore, vix domum reuerſus, vſqueadeò ſoluta erat aluo, vt idipſum pharmacum ſumpſiſſe videretur. Notus eſt mihi itidem alter non obſcuro loco natus, qui in pharmacopolio quopiam vel tantillum moratus, adeò aluum ſibi ſentiebat moueri, vt foras illã depoſiturus è veſtigio exire cogeretur, excitata facultate expultrice à viroſo & tetro pharmaci cuiuſpiam odore, vel illius ſaltem apprehenſione, à quo totâ abhorrebat naturâ, id cum plæriſque commune habens. Sed in his verſatum ſatis: è quibus facilè colligis, Lector optime, pharmacorum vſum permultis adeò exoſum, & præter illorum naturam eſſe, vt mori centies malint, quàm ab eis ſemel, vt loquuntur, excarnificari, ob cauſas priùs enarratas. Quod cùm animaduerterem, priſcorum veſtigia inſequendo, & delicatioribus palatis, exactioríſque

que

que ſenſus ſtomachis inſeruiendo, & viſui, olfa-
ctui ac guſtatui omniũ obtemperando, præſens
hocce Opuſculum, ex probatorum placitis con-
cinnatum, auctum & caſtigatum, multíſque lo-
cis locupletatum, in commune bonum foras
prodire non recuſaui. Quod fœlix fauſtúmque
ſit precor, & opto.

SVMMA ET PRÆCIPVA CAPITA eorum quæ continentur in Libello de medicandis hortenſium materiis, vt corpus blandè & abſque noxa purgent.

PRÆFATIVNCVLA, in qua de officio docti & prudentis medici, cum ſcopo & inſtituto Autoris. folio 1.

De eligendis & apparandis materiis, ad hortenſium medicationes idoneis, cum earundem electione, & catalogo. folio 2. & ſeq.

Modus primus medicandi arbores, vt illarum fructus clementer corpus purgent. Vbi de arborum ad id accommodarum electione. fol. 3. & ſeq.

Modi ſex, eam in rẽ admodũ pulchri & perfaciles. fol. 5.

Artificia alia ad id, expedita & probata. fol. 6. & ſeq.

Aliæ arborũ medicationes ad effectus alios quàm purgandi corpus, ſumma animaduerſione dignæ. fol. 8.

Fructibus arborum odores & ſapores quoſuis, necnon etiam colores poſſe eleganter ac facilè comparari. fol. 9.

Arbores duæ valde admirabiles, & ferè prodigioſæ, folio eodem, & ſeq.

De collectione, repoſitione, cuſtodia, & vſu fructuum medicamentoſorum, & aliis in Dendriatria obſeruandis. folio 10. & ſeq.

Quomodo fructus tam æſtiui, quàm autumnales, iam decerpti & aſſeruati, medicamentoſi & purgantes euadent. fol. 11. & ſeq.

Quomodo aliæ hortenſes materiæ ab arboribus, deiectorias facultates induent, & ſapores ac odores varios admittent. fol. 13. & ſeq.

Vites modis variis medicari, vt earum vuę, & vina ex iis expreſſa, corpus abſque moleſtia purgent. fol. 14. & ſeq.

Aliæ vitium, vuarum & vinorum medicationes pulchræ & ingenioſæ, ad ſomnum, contra venena, & alia, folio 16. & ſequenti.

Quomodo carnes alitũ varij generis, & quadrupedum minorum medicamentoſæ fiant, vt corpus ab excrementis blandè purgare queant. fol. 17. & 18.

CAPI-

CAPITA COMPONENDORVM VINO-*rum quæ corpus variè purgent, ac diuerſis morbis clementer ſuccurrant.*

PRAEFATIVNCVLA, vbi de variis antiquorum vinis factitiis ad diuerſos effectus. folio 19.

Vinorum medicamentoſorum artificioſæ aliquot concinnationes, tam per vindemiam, quàm alio quouis tempore. fol.19.& ſeq.

Aliæ eorundem vinorum compoſitiones, magis tritæ, & à plurimis expertæ. fol.21.& ſeq.

Quædam obſeruanda, cùm in præcedẽtibus, tum etiam ſequentibus, pro exacta Oeniatria. fol.22.& ſeq.

VINORVM Medicatorum particulares aliquot formulæ & præſidia, ex Græcis Florentini Georgicis.

Vinum factitium ex Roſis, Anetho, & Aniſo. fol.23.

Vinum ex Aſaro, Pulegio & Fœniculo. fol.codẽ.

Vinũ ex baccis Lauri, Petroſelino & Conyza. fol.24.

Vinum ex Ruta, Fœno græco, Hyſſopo, & Apio. folio eodem.

Vinũ ex Abſinthio, necnon Thymo. fol.cod.

EX M. CATONE.

Vinum factitiũ ad aluum mouendam. fol.24.

Vinũ concinnare, ſi lotiũ difficiliùs tranſibit. eodem.

Vinũ ad Iſchiadicos. eod.

Vinum ad tormina, & ſi tineæ & lumbrici moleſti erunt. fol.25.

Vinum ad dyſpepſiam, & ſtranguriam. fol.eodem.

EX DIOSCORIDE.

Vinum Rhodites ſeu è Roſis. fol.25.

Vinum Abſinthites. folio eodem.

Vinũ Hyſſopites. codẽ.

Vinum è Betonica. eod.

Vinum è Thymo. fol.26

Vinum ex Aſaro & ex Dauco. fol.eodem.

Vinum Saluiatũ, & Marrubiatum. eodem.

Vinum ex Apio, Anetho, Fœniculo, & Petroſelino. folio eodem.

Vinum Granatorũ. eod.

EX ARNALDO Villanouano, & aliis.

Vinum mirabile, pro melancholicis. fol.27.
Vinum Cardiacum, ſeu cordiale. fol.eodem.
Vinum Paſſulatum, vel vuarũ Damaſcenarũ. eod.
Vinum Cydonites, ſiue Cotoneorum. fol.28.
Vinum Roſmarinatum. fol 29.& ſeq.
Vinũ obſtructiones aperiens & melancholicos emendans. fol.30.
Vinũ ad oculos. fol.eod.
Vinum Enulatũ. fol.31.
Vinum Saluiatũ, Hyſſopites, Fœniculatum, Eryngiatum, Aniſatũ. fol.eod.
Vinum Rhodites, ſiue è Roſis. fol.32.
Vinum Halicacabi ſiue de Alkekengi. fol.eod.
Vinum Caryophyllatũ. folio 33.
Vinũ Gramineũ.fol. eod.
Vinũ Ebulatũ, ſeu ex Ebulo, vel Chamæacte. fol.33.
Vinum, fœtum in grauidis continens, & ſteriles ad conceptum pręparans. folio eodem.
Vinum Guaiaci, & eius legitima compoſitio, atque exhibitio. fol.34.& ſeq.
Vinum ad præcautionem generationis calculi.fol.36.
Vinum ad maculas, ſordes & defœdationes faciei. folio eodem.
Vinum contra ventoſitates, raucitatẽ, tuſſim & aſthma. fol.36.& ſeq.
Vinum aqueum ad deludendos infirmos ſitibundos. folio 37.
Vinum faciem purpuriſſans, & egregio colore illuſtrans. fol.eodem.
Aliud vinum faciem erugans & expoliens, necnon manus dealbans. fol.eod.
Vinum reparans viſum, & illum cõſeruans. fol.eod.
Compoſitio præſtantiſſimi vini & diluti è Sena, ſecundum Ioan. Meſuem & Andr.Matthiolum. fol.38.

FINIS.

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, PVLCHRA ET ARTIFICIOSA METHODVS comparandorum fructuum, olerum, radicum, vuarum, vinorum, carnium, & aliorum quæ corpus blandè, & clementer abſque noxa vlla repurgent.

CELEBRIS ille & eximius medicus ARNALDVS A VILLANOVA tradit in eo Opuſculo quod de regulis generalibus curationis morborum edidit, prudētem & pium medicum ſatagere debere imprimis, vt medicinalibus cibis, potius quàm puris medicamētis morbos expellat. Circumſpecti itaque, ac ſapientis medici ingenium ac ſtudium eò maximè conuertetur, vt purgantium medicamentorum quæ vel ſanis, vel ægris imperat & præſcribit; ſapor, odor, &, quoad eius fieri poteſt, color grati ac blandi reddantur: vt ſumentiū oculi abſque vllo horrore quod offertur aſpiciāt, nares ſine deſpectu olfaciant, lingua abſq; nauſea deguſtet, ac ventriculus cum vniuerſi corporis aſſenſu, iucundè &

Sapiētis & circūſpecti medici officium.

Quenā ſtomacho placeant, & diſpliceant.

perlibenter amplectatur. Nec temerè, nam vt fœtida, ingrata & minùs placentia ſtomachum ſubuertere ac contriſtare ſolent, ſic odorata, iucunda, ac grata eundem exhilarare & roborare conſueuerunt. Odore enim iucundo fit, vt non modo iucundius ſit medicamentum, ſed etiam eo odóre ſpiritus animalis vnà cum vitali iucundiſſimè reficiatur. Hinc nimirum graueolentia tam ſani, quàm ægri omnes libenter fugimus. Debent itaque medicamenta purgantia iucunda eſſe, quatenus licet & fieri poteſt, vt à ventriculo placidè comprehenſa & amplexata in actum facilè deducántur: & ne ex inſuauitate nauſeam, flatus & fluctuationes pariãt. Res ea, ardua ſanè, ſi aliàs in votis fuit vnquã, hoc maximè tẽpore eſſe debet. In quo non tam faſtidientes ſunt ſtomachi, quàm delicatula hominũ palata, ac moroſi, intractabiles & indignabũdi ægrotantes. Nã vel audito ſolius pharmaci, ceu carnificis cuiuſpiã, nomine, nec dũ viſo eo aut guſtato, vſque adeò fremunt, nauſeant, commouentur, deſudant, & expalleſcunt, vt nihil mors in illis cõmutatura videatur. Quod dum ſollicitè animaduerterem, precium operæ facturum me putaui, ſi pro ingenij mei tenuitate, facilem & expeditam methodum proponerem, qua duce quiuis deinceps in ſuo hortulo, ne longiùs eundum ſit, olera, radices, fructus, vuas, &, vt paucis dicam, ſolita alimenta, in pharmaca & medicamenta purgantia, ſalubriter ac iucundè poſſit conuértere. Quæ non minùs grata, quàm ſalutari impoſtura, beneficium nec præuiſum, nec expectatum (ſaltem neſcientibus) ſummum adfe-

Faſtidientes & moroſi huius ætatis ſtomachi.

Autoris ſcopus & inſtitutum.

adferent. Nam ſiue manducabuntur, ſiue ex decocto, vel aliter, haurientur, corpus adeò blandè, & abſque vllo tædio, à ſuperfluis & grauantibus excrementis vacuabunt, vt qui ſumpſit, dicat, nihil ſibi oblatum fuiſſe, niſi quod aſſuetum, familiare & quotidianum erat, applaudente viſu, olfactu, guſtatu, & ventriculi, corporíſque vniuerſi, aſſenſu, vt diximus, & complexu ſanè quàm grato. Conſtat tanti artificij lapſis hinc annorum duabus chiliadibus, plus minùs, autores ac inuentores omnium primos fuiſſe Pœnorum & Græcorum ſolertes Geoponicos, ac medicos. A quibus, ceu per manus, tam nobile & ſalutare inuentum accepit, & diligenter excoluit M. Cato, Dioſcorides approbauit, Columella non ignorauit, Plinius propoſuit, Ioannes Meſuæ intellexit, Palladius non omiſit, Arnaldus Villanouanus multùm locupletauit, & neotericorum medicorum, qui rerum experiméta profitentur, diligens obſeruatio apprimè confirmauit, ac mirandum in modum adauxit. Beati medici, inquit ſummus ille philoſophus & medicus à Villanoua, quibus Deus ſcientiam arcanorum naturæ impertiuit, & ſecretorum ſuorum conſcios fecit. Honora tales, ait, quoniam illos elegit Altiſſimus, & naturæ quaſi ſocios eſſe voluit. Sed, prô dolor (inquit) multi ſunt ad medicinam vocati, pauci verò electi. His poſitis ſupereſt, vt rem, quod dicunt, acu tangamus, & vnicuique facili methodo oſtendamus, quonam pacto deinceps in ſuo hortulo copiam ſalutarium ac ſuauiter purgantium me-

Catalogus eorũ qui de medicatione Hortenſium ſcripſerunt.

Sentẽtia verè aurea, ſed hodie parũ animaduerſa.

dicamentorum, ſibi & amicis comparare facilè poterit. Sic itaque à verbis ad rem tranſeo.

De eligendis & apparandis medicis materiis inſtituto idoneis. CAP. I.

Electio medicamentorũ huic inſtituto idoneorum.

OMNIVM primùm, ſi fieri poteſt, ineunda eſt tibi amicitia fidi ac periti alicuius medici: & eo præſente, apud quempiam Pharmacopolam vel herbarium, rerum medicatum diuitem, ſeligenda (ſi aliter non liceat) ſequentium medicamentorum ſimplicium, purgando corpori accommodatorum, ſyluula: vt hortenſes materias variè purgantes experiaris. Sed medicamenta ea, recentia, &, quoad eius fieri poterit, ſuccoſa, ac è multis ſelecta eſſe debent: non exſucta, marcida, carioſa, olida, vieta, & ob id viribus exhauſta, ſcopóque tuo prorſus inutilia. Si talia comparari non poterunt, ſaltem his proxima eligentur, & vbi operandum erit expurgabuntur, eluentur, &, ſi opus erit, negligenter contundentur, ac die vno, vel horis aliquot, ſicuti oſtendemus, in aqua, vel alio idoneo liquore, macerabuntur: vt ad ingenium redeant, & collabentes vireis recolligant, ne fruſtretur opus, qua dicemus methodo, aggrediundum. Verumenimuerò, priùs quàm illi manum admoueamus, iucundum erit ac ſanè quàm vtile, noſſe facultates medicamentorum, quibus hortenſes materiæ imbui debent, vt hinc medicatæ ac purgantes euadant, pro tibi propoſito ſcopo. Auſpicabimur itaque catalogum à medicamentis, quibus

bus

bus M. Catonem, & ante illum Pœnorum, Græcorúmque geoponicos ac medicos ea in re vſos eſſe legimus. Hinc gradum facturi ad recentiorum obſeruationes, & eorum maximè quos arcanorum naturæ locupletes eſſe nouimus. Veratrum ſeu Elleborus, præſertim niger, quo maximè vſi fuerunt priſci, vtramque bilem, ac pituitam purgat. Colocynthis pituitam & bilem cum humore muccoſo à neruis. Scammonea (ſuccus ſcāmonij plantę) necnon diachridium, ſeu ſcammonea præparata. Bilem atram, necnon flauam, ex ſanguine & partibus longinquis, perinde atque planta ipſa. Tithymali omnes, quorum genus agnoſcit Eſula, pituitam, aquas & atram bilem. Cucumer agreſtis, vel aſininus, cuius ſuccum Elaterium vocant, pituitam & muccos à neruoſis partibus. Turbith, pituitam. Lathyris, aquas & pituitam: quomodo etiā Ricinus ſeu Palma Chriſti. Thymelæa, quæ Perſis Mezereon dicitur, bilem, pituitam & aquas. Hæc à priſcis inter arborum & vitium medicamentoſas & purgantes materias, connumerata lego. Quæ ſi quis obiiciat recenſeri inter violenta pharmaca, & ob id parum tuta eſſe: huic reſponſum volumus, illorum vim ac furias frænari & alterari ſuccis contrariarum qualitatum, quibuſcum miſcentur, &, vt ita loquar, concorporantur, ac tranſſubſtantiātur. Addo quòd illorum impetus frangitur, & ſi quæ inſit virulentia, coërcetur via, modo, ac tempore tranſmutationis quam ſubeunt, vt cauſas alias omittam. Recentiores qui rerum ſecreta vigili ſtudio rimantur & perquirunt, de obſeruatione ſæ-

Catalogus medicamētorum hortenſium cū facultatibus eorumdem.

Reſpōſio ad quædā obiecta.

pius repetita promittunt arbores, vites, radices & plantas, etiam medicamentoſas euadere, à ſimplicibus pharmacis purgantibus, quæ hodie nobis in familiari ſunt vſu, & ſumma carent violentia. Cuiuſmodi ſunt Polypodium, Epithymus, Cartamus, Sena, Hermodactyli, Agaricus, Rhabarbarum, Tamar Indi, Myrobalani, & alia, vt paulò pòſt dicemus. His iactis fundamentis, ſtructuram medicationum aggredior, & ſic δενδριατρίαν noſtram inſtituo.

Quomodo ſelectarum arbuſcularum fructus ita medicamentoſi euadant, vt corpus clementer & abſque moleſtia purgare poßint. CAP. II.

Quæ arbores eligendæ huic artificio.

CVM volueris tibi comparare fructus purgante facultate, aut alia dote, vt ſcribemus, præditos, eliges de multis arbuſculam cuius tibi viſum fuerit generis, ſed ferentem fructus generoſos ac ſuaues, humilem & parum ſupra terram extantem, iuuenem, quæ bimatum, aut trimatum nõ exceſſerit: in aëre libero & perflato educatam, læto ſolo natam, & ab hominum, pecorúmque iniuria prorſus excluſam. Hanc per veris initia, dum omnis parturit arbos, vel paulò antè, vt feret anni tempeſtas & natura, nonnihil ſupra radicem, ima parte findes, ſed cortice clementer tractato, & nulla iniuria affecto. Deinde impactis fiſſuræ cuneolis oſſeis, vel ligneis, per longitudinẽ ad ſeſquipalmum, plus minùs, pro arboris corpore & modulo, illam aperies: ſtatímque quod

Primus modus medicãdarum arborum.

quod adapertum erit, emedullabis, ſi medullam quidem habuerit caudex. Quòd ſi fiſſuram non poſſit admittere, nonnihil vltra matricem, ex alto terebrabis, & apto inſtrumento, medullæ portiunculam, vel eius loco, matricis, aut cordis, vt vocant, quidpiam auferes, vel derades. Ioanni Meſuæ hîc ſatis eſt arborem locis duobus vel tribus, vnius palmæ interuallo, tenuiter perforari, abſque vlla medullæ ſpoliatione, vt mox dicemus. Quòd ſi nec terebrationem etiam ſuſtinere poſſit, ineunda erit via alia, ſicuti poſtea docebimus. Vbi fiſſuram, aut foramen diligenter expurgaueris, pharmaco ex ſuperioribus aliquo, vt elleboro nigro tuſo, vel ſcammonea, aut colocynthidis ſucco vel elaterio aut alio, iuxta ſcopum tuum electo, nonnihil tuſo, &, ſi opus fuerit, macerato vtrunque ita ineſcabis, farcies, ac ſaturabis, vt prouerbij memineris, *Ne quid nimis.* Nam ibi quidquam nec preſſum, nec plus æquo addenſatum eſſe oportet, vt nutritioni arboris, & tranſpirationi ſuus detur locus, poſſitq́; per medullarem ſyphunculum, aut matricis ductum, vis medicamenti vnà cum alimento ſurſum liberè ferri, & formando, fouendóque fœtui ſenſim ſubminiſtrari. Poſteaquam id ritè peregeris, tum demum latera plagæ, & fiſſuræ, ablatis cuneis, ita committes, & vtrinque adduces, vt nihil interhiet, aut difflatum, vel rimulam admittat: circumpoſito etiamnum vulneribus Catoniano emplaſtro: quod argilla conſtat, vel creta, & arena cui bubulum fimum recens admiſtum ſit, & ad lentorem vſque ſubactum. Sunt quibus abundè ſa-

Hæc ſummè notãda, ceu vniuerſalia.

Emplaſtra vulneratis arboribus idonea.

tis ſit,cum Columella,paleato luto bene ſubacto, plagas obducere, & ſuperiori parti vulneris, muſcum,ceſpitem, ceram, aut picem, tenero cortice veſtitam apponere, ne pluuia illabatur, vel à frigoribus,pruinis,niuibus,grãdine,aut aliter, arbuſcula deſuper offendatur. Poſtremò, omnia vimine,aut vinculo alio diligẽter obſtringũtur,ne diffluant,aut beſtiarum occurſu,diſſiliant.Eadẽ planè ſeruabitur diligẽtia in muniẽdo & reſarciẽdo foramine: niſi quòd ad eius oſtiolũ,paris magnitudinis & formæ teres lignum ſic intrudetur, vt exactè foramẽ claudat.His ad vnguem & opportunè actis, arbuſcula ſuæ relinquetur naturæ, vt fructus,fauente cœlo,probè coquat, & ſuo tempore decerpẽdos foueat. Quos experieris eadem facultate præditos,quâ intruſa medicamenta. Ex quo verè dici poterit, *Patrem ſequitur ſua proles.* Ioannes Meſuæ Arabicæ medicinæ Doctor præſtantiſs. docẽs quomodo fiant pruna quæ aluum ſubducant, & corpus vacuẽt, ad hunc ſcribit modum: Truncum arboris pruni, duobus locis, vel tribus,vnius palmæ interuallo,tenuiter perforãt, immiſſóque ſcammonio lutant: pruna ob id purgantiora euadunt. Dãtur ſucco,vel decocto,cum ſaccharo, ad vnciam vnam.quo loco malè ſcribi puto, libram vnam.Cæterùm,ſedulò proſpiciendum erit,ne ab erucis,aut aliis germinum prædonibus infeſtetur medicata arbuſcula. Quod rarũ eſſe hactenus obſeruatũ fuit,ob vim medicamentorum, quæ etiam in folia diffunditur. Vnde illa ad multa prodeſſe nouimus, raróque vidimus ita medicatarum arborum fœtus verminare.

Pulchra Philoſophia hortenſis & ruſtica.

Obſeruãda & cauenda in hac Dendriatria.

Modi

Modi ſex medicandarum arborum, vt fructus ferant qui corpus clementer purgent.

CAP. III.

QVANDO arbuſcula, quo diximus modo ſelecta, germinum lacteſcentes oculos aperire, & carbunculos, florum ſuorum rudimẽta, pandere ſatagit, ſtatim ac ſedulò, vitium more vndique eſt ablaqueãda, aut, ſi familiariùs & craſſiùs me loqui iubes, diſcalceanda, vſque ad radicũ fibras & venulas. Quæ vbi apparebunt, & ritè expurgatæ erunt, illis ſurſum ac deorſum faſciculos, vel, vt medicè, imò verò Catonianè & ruſticè loquar, manipulos aliquot, ex ſuprà memoratis pharmacis, iuxta præſcriptam methodũ apparatis, ſternes, conſepelies, & infodies, ſuperaggeſta terra, optimo fimo debitè temperata. Si ſiticuloſa erit anni tempeſtas, matutinæ & veſpertinæ rigationis imbre quandoque recreabitur arbuſcula, & ita ſuæ naturæ in tempus, colligendis eius fructibus opportunum, relinquetur. Hæc priſca eſt medicandi formula. *Secundus modus medicandarũ arborum.*

Qui ſubtiliore ſunt Minerua, & rerum arcana penitiùs ſcrutantur, hãc viam, fœlici ſucceſſu, iniiſſe, mihi nuntiarũt. Sub finem Martij, inſignem ramum quempiam radicis generoſæ arboris medium ſecant: Et quâ truncum vel caudicem ſpectat, in vas terreum humidis rebus, iíſque medicamentoſis & purgantibus, plenum, ita inſerunt, & hinc inde claudunt ac obſtruunt, vt nihil effluere vel difflari poſſit. Tum demum regeſta terra, cœlo & aëri arborem in autumnum, vel tẽpus *Tertius modus medicãdarum arborum.*

ſet, nihil magis cogitans, quàm illa catapotiorum ſarcina ſe poſſe eximere & liberare, ſub veſperam dum pharmacopœũ, vrgente morbo, adire ſatageret, ecce, ventris tantâ ſaburrâ eſt leuatus, vt poſtridie lętabundus medicam illam ſcriptiúculam ad me retulerit, dictitans geſtationem illius, ſeptenæ purgationis & deiectionis loco ei fuiſſe præcedente nocte, & ob id bellè valere, & immẽſas gratias mihi agere. Audis, Lector candide, audis, quid cogitatio & apprehenſio pharmacorum, nedum ſapor & odor, in multorum corpora exerceat. Narrabo aliud quod hiſce oculis vidi, nimirum hominem eruditum qui quoties iter faciebat proxime pharmacopolium in quo purgans aliquod pharmacum miſcebatur, percepto eius odore, vix domum reuerſus, vſqueadeò ſoluta erat aluo, vt idipſum pharmacum ſumpſiſſe videretur. Notus eſt mihi itidem alter non obſcuro loco natus, qui in pharmacopolio quopiam vel tantillum moratus, adeò aluum ſibi ſentiebat moueri, vt foras illã depoſiturus è veſtigio exire cogeretur, excitata facultate expultrice à viroſo & tetro pharmaci cuiuſpiam odore, vel illius ſaltem apprehenſione, à quo totâ abhorrebat naturâ, id cum plæriſque commune habens. Sed in his verſatum ſatis: è quibus facilè colligis, Lector optime, pharmacorum vſum permultis adeò exoſum, & præter illorum naturam eſſe, vt mori centies malint, quàm ab eis ſemel, vt loquuntur, excarnificari, ob cauſas priùs enarratas. Quod cùm animaduerterem, priſcorum veſtigia inſequendo, & delicatioribus palatis, exactioríſque

que ſenſus ſtomachis inſeruiendo, & viſui, olfactui ac guſtatui omniũ obtemperando, præſens hocce Opuſculum, ex probatorum placitis concinnatum, auctum & caſtigatum, multíſque locis locupletatum, in commune bonum foras prodire non recuſaui. Quod fœlix fauſtúmque ſit precor, & opto.

SVMMA

SVMMA ET PRÆCIPVA CAPIta eorum quæ continentur in Libello de medicandis hortenſium materiis, vt corpus blandè & abſque noxa purgent.

PRÆFATIVNCVLA, in qua de officio docti & prudentis medici, cum ſcopo & inſtituto Autoris. folio 1.

De eligendis & apparandis materiis, ad hortenſium medicationes idoneis, cum earundem electione, & catalogo. folio 2.& ſeq.

Modus primus medicandi arbores, vt illarum fructus clementer corpus purgent. Vbi de arborum ad id accommodarum electione. fol.3.& ſeq.

Modi ſex, eam in rē admodū pulchri & perfaciles. fol.5.

Artificia alia ad id, expedita & probata. fol.6.& ſeq.

Aliæ arborū medicationes ad effectus alios quàm purgandi corpus, ſumma animaduerſione dignæ. fol.8.

Fructibus arborum odores & ſapores quoſuis, necnon etiam colores poſſe eleganter ac facilè comparari. fol.9.

Arbores duæ valde admirabiles, & ferè prodigioſæ, folio eodem, & ſeq.

De collectione, repoſitione, cuſtodia, & vſu fructuum medicamentoſorum, & aliis in Dendriatria obſeruandis. folio 10.& ſeq.

Quomodo fructus tam æſtiui, quàm autumnales, iam decerpti & aſſeruati, medicamentoſi & purgantes euadent. fol.11.& ſeq.

Quomodo aliæ hortenſes materiæ ab arboribus, deiectorias facultates induent, & ſapores ac odores varios admittent. fol.13.& ſeq.

Vites modis variis medicari, vt earum vuę, & vina ex iis expreſſa, corpus abſque moleſtia purgent. fol.14.& ſeq.

Aliæ vitium, vuarum & vinorum medicationes pulchræ & ingenioſæ, ad ſomnum, contra venena, & alia, folio 16. & ſequenti.

Quomodo carnes alitū varij generis, & quadrupedum minorum medicamentoſæ fiant, vt corpus ab excrementis blandè purgare queant. fol.17.& 18.

CAPI-

CAPITA COMPONENDORVM VINOrum quæ corpus variè purgent, ac diuerſis morbis clementer ſuccurrant.

PRAEFATIVNCVLA, vbi de variis antiquorum vinis factitiis ad diuerſos effectus. folio 19.

Vinorum medicamentoſorum artificioſæ aliquot concinnationes, tam per vindemiam, quàm alio quouis tempore. fol. 19. & ſeq.

Aliæ eorundem vinorum compoſitiones, magis tritæ, & à plurimis expertæ. fol. 21. & ſeq.

Quædam obſeruanda, cùm in præcedẽtibus, tum etiam ſequentibus, pro exacta Oeniatria. fol. 22. & ſeq.

VINORVM Medicatorum particulares aliquot formulæ & præſidia, ex Græcis Florentini Georgicis.

Vinum factitium ex Roſis, Anetho, & Aniſo. fol. 23.

Vinum ex Aſaro, Pulegio & Fœniculo. fol. eodẽ.

Vinũ ex baccis Lauri, Petroſelino & Conyza. fol. 24.

Vinum ex Ruta, Fœno græco, Hyſſopo, & Apio. folio eodem.

Vinũ ex Abſinthio, necnon Thymo. fol. eod.

EX M. CATONE.

Vinum factitiũ ad aluum mouendam. fol. 24.

Vinũ concinnare, ſi lotiũ difficiliùs tranſibit. eodem.

Vinũ ad Iſchiadicos. eod.

Vinum ad tormina, & ſi tineæ & lumbrici moleſti erunt. fol. 25.

Vinum ad dyſpepſiam, & ſtranguriam. fol. eodem.

EX DIOSCORIDE.

Vinum Rhodites ſeu è Roſis. fol. 25.

Vinum Abſinthites. folio eodem.

Vinũ Hyſſopites. eodẽ.

Vinum è Betonica. eod.

Vinum è Thymo. fol. 26

Vinum ex Aſaro & ex Dauco. fol. eodem.

Vinum Saluiatũ, & Marrubiatum. eodem.

Vinum ex Apio, Anetho, Fœniculo, & Petroſelino. folio eodem.

Vinum Granatorũ. eod.

Villanouano, & aliis.

Vinum mirabile, pro melancholicis. fol.27.
Vinum Cardiacum, ſeu cordiale. fol.eodem.
Vinum Paſſulatum, vel vuarũ Damaſcenarũ. eod.
Vinum Cydonites, ſiue Cotoneorum. fol.28.
Vinum Roſmarinatum. fol 29.& ſeq.
Vinũ obſtructiones aperiens & melancholicos emendans. fol.30.
Vinũ ad oculos. fol.eod.
Vinum Enulatũ. fol.31.
Vinum Saluiatũ, Hyſſopites, Fœniculatum, Eryngiatum, Aniſatũ. fol.eod.
Vinum Rhodites, ſiue è Roſis. fol.32.
Vinum Halicacabi ſiue de Alkekengi. fol.eod.
Vinum Caryophyllatũ. folio 33.
Vinũ Gramineũ.fol. eod.
Vinũ Ebulatũ, ſeu ex Ebulo, vel Chamæacte. fol.33.
Vinum, fœtum in grauidis continens, & ſteriles ad conceptum pręparans. folio eodem.
Vinum Guaiaci, & eius legitima compoſitio, atque exhibitio. fol.34.& ſeq.
Vinum ad præcautionem generationis calculi.fol.36.
Vinum ad maculas, ſordes & defœdationes faciei. folio eodem.
Vinum contra ventoſitates, raucitatē, tuſſim & aſthma. fol.36.& ſeq.
Vinum aqueum ad deludendos infirmos ſitibundos. folio 37.
Vinum faciem purpuriſſans, & egregio colore illuſtrans. fol.eodem.
Aliud vinum faciem erugans & expoliens, necnon manus dealbans. fol.eod.
Vinum reparans viſum, & illum cōſeruans. fol.eod.
Compoſitio præſtantiſſimi vini & diluti è Sena, ſecundum Ioan. Meſuem & Andr.Matthiolum. fol.38.

FINIS.

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, PVLCHRA ET ARTIFICIOSA METHODVS comparandorum fructuum, olerum, radicum, vuarum, vinorum, carnium, & aliorum quæ corpus blandè, & clementer abſque noxa vlla repurgent.

CELEBRIS ille & eximius medicus ARNALDVS A VILLANOVA tradit in eo Opuſculo quod de regulis generalibus curationis morborum edidit, prudẽtem & pium medicum ſatagere debere imprimis, vt medicinalibus cibis, potius quàm puris medicamẽtis morbos expellat. Circumſpecti itaque, ac ſapientis medici ingenium ac ſtudium eò maximè conuertetur, vt purgantium medicamentorum quæ vel ſanis, vel ægris imperat & præſcribit, ſapor, odor, &, quoad eius fieri poteſt, color grati ac blandi reddantur: vt ſumentiũ oculi abſque vllo horrore quod offertur aſpiciãt, nares ſine deſpectu olfaciant, lingua abſq; nauſea deguſtet, ac ventriculus cum vniuerſi corporis aſſenſu, iucundè & *Sapiẽtis & circũſpecti medici officium.*

Quænã ſto-macho pla-ceant, & diſpliceant.

perlibenter amplectatur. Nec temerè, nam vt fœtida, ingrata & minùs placentia ſtomachum ſubuertere ac contriſtare ſolent, ſic odorata, iucunda, ac grata eundem exhilarare & roborare conſueuerunt. Odore enim iucundo fit, vt non modo iucundius ſit medicamentum, ſed etiam eo odore ſpiritus animalis vnà cum vitali iucundiſſimè reficiatur. Hinc nimirum graueolentia tam ſani, quàm ægri omnes libenter fugimus. Debent itaque medicamenta purgantia iucunda eſſe, quatenus licet & fieri poteſt, vt à ventriculo placidè comprehenſa & amplexata in actum facilè deducantur: & ne ex inſuauitate nauſeam, flatus & fluctuationes pariãt. Res ea, ardua ſanè, ſi aliàs in votis fuit vnquã, hoc maximè tẽpore eſſe debet. In quo non tam faſtidientes ſunt ſtomachi, quàm delicatula hominũ palata, ac moroſi, intractabiles & indignabũdi ægrotantes. Nã vel audito ſolius pharmaci, ceu carnificis cuiuſpiã, nomine, nec dũ viſo eo aut guſtato, vſque adeò fremunt, nauſeant, commouentur, deſudant, & expalleſcunt, vt nihil mors in illis cõmutatura videatur. Quod dum ſollicitè animaduerterem, precium operæ facturum me putaui, ſi pro ingenij mei tenuitate, facilem & expeditam methodum proponerem, qua duce quiuis deinceps in ſuo hortulo, ne longiùs eundum ſit, olera, radices, fructus, vuas, &, vt paucis dicam, ſolita alimenta, in pharmaca & medicamenta purgantia, ſalubriter ac iucundè poſſit conuertere. Quæ non minùs grata, quàm ſalutari impoſtura, beneficium nec præuiſum, nec expectatum (ſaltem neſcientibus) ſummum

Faſtidientes & moroſi huius ætatis ſtomachi.

Autoris ſcopus & inſtitutum.

adſe-

adferent. Nam ſiue manducabuntur, ſiue ex decocto, vel aliter, haurientur, corpus adeò blandè, & abſque vllo tædio, à ſuperfluis & grauantibus excrementis vacuabunt, vt qui ſumpſit, dicat, nihil ſibi oblatum fuiſſe, niſi quod aſſuetum, familiare & quotidianum erat, applaudente viſu, olfactu, guſtatu, & ventriculi, corporíſque vniuerſi, aſſenſu, vt diximus, & complexu ſanè quàm grato. Conſtat tanti artificij lapſis hinc annorum duabus chiliadibus, plus minùs, autores ac inuentores omnium primos fuiſſe Pœnorum & Græcorum ſolertes Geoponicos, ac medicos. A quibus, ceu per manus, tam nobile & ſalutare inuentum accepit, & diligenter excoluit M. Cato, Dioſcorides approbauit, Columella non ignorauit, Plinius propoſuit, Ioannes Meſuæ intellexit, Palladius non omiſit, Arnaldus Villanouanus multùm locupletauit, & neotericorum medicorum, qui rerum experiméta profitentur, diligens obſeruatio apprimè confirmauit, ac mirandum in modum adauxit. Beati medici, inquit ſummus ille philoſophus & medicus à Villanoua, quibus Deus ſcientiam arcanorum naturæ impertiuit, & ſecretorum ſuorum conſcios fecit. Honora tales, ait, quoniam illos elegit Altiſſimus, & naturæ quaſi ſocios eſſe voluit. Sed, prô dolor (inquit) multi ſunt ad medicinam vocati, pauci verò electi. His poſitis ſupereſt, vt rem, quod dicunt, acu tangamus, & vnicuique facili methodo oſtendamus, quonam pacto deinceps in ſuo hortulo copiam ſalutarium ac ſuauiter purgantium me-

Catalogus eorũ qui de medicatione Hortenſium ſcripſerunt.

Sentẽtia verè aurea, ſed hodie parũ animaduerſa.

dicamentorum, ſibi & amicis comparare facilè poterit. Sic itaque à verbis ad rem tranſeo.

De eligendis & apparandis medicis materiis inſtituto idoneis. CAP. I.

OMNIVM primùm, ſi fieri poteſt, ineunda eſt tibi amicitia fidi ac periti alicuius medici: & eo præſente, apud quempiam Pharmacopolam vel herbarium, rerum medicatum diuitem, ſeligenda (ſi aliter non liceat) ſequentium medicamentorum ſimplicium, purgando corpori accommodatorum, ſyluula: vt hortenſes materias variè purgantes experiaris. Sed medicamenta ea, recentia, &, quoad eius fieri poterit, ſuccoſa, ac è multis ſelecta eſſe debent: non exſucta, marcida, carioſa, olida, vieta, & ob id viribus exhauſta, ſcopóque tuo prorſus inutilia. Si talia comparari non poterunt, ſaltem his proxima eligentur, & vbi operandum erit expurgabuntur, eluentur, &, ſi opus erit, negligenter contundentur, ac die vno, vel horis aliquot, ſicuti oſtendemus, in aqua, vel alio idoneo liquore, macerabuntur: vt ad ingenium redeant, & collabentes vireis recolligant, ne fruſtretur opus, qua dicemus methodo, aggrediundum. Verumenimuerò, priùs quàm illi manum admoueamus, iucundum erit ac ſanè quàm vtile, noſſe facultates medicamentorum, quibus hortenſes materiæ imbui debent, vt hinc medicatæ ac purgantes euadant, pro tibi propoſito ſcopo. Auſpicabimur itaque catalogum à medicamentis, quibus

Electio medicamentorũ huic inſtituto idoneorum.

bus

bus M. Catonem, & ante illum Pœnorum, Græcorúmque geoponicos ac medicos ea in re vſos eſſe legimus. Hinc gradum facturi ad recentiorum obſeruationes, & eorum maximè quos arcanorum naturæ locupletes eſſe nouimus. Veratrum ſeu Elleborus, præſertim niger, quo maximè vſi fuerunt priſci, vtramque bilem ac pituitam purgat. Colocynthis pituitam & bilem cum humore muccoſo à neruis. Scammonea (ſuccus ſcãmonij plantę) necnon diachridium, ſeu ſcammonea præparata. Bilem atram, necnon flauam, ex ſanguine & partibus longinquis, perinde atque planta ipſa. Tithymali omnes, quorum genus agnoſcit Eſula, pituitam, aquas & atram bilem. Cucumer agreſtis, vel aſininus, cuius ſuccum Elaterium vocant, pituitam & muccos à neruoſis partibus. Turbith, pituitam. Lathyris, aquas & pituitam: quomodo etiã Ricinus ſeu Palma Chriſti. Thymelæa, quæ Perſis Mezereon dicitur, bilem, pituitam & aquas. Hæc à priſcis inter arborum & vitium medicamentoſas & purgantes materias, connumerata lego. Quæ ſi quis obiiciat recenſeri inter violenta pharmaca, & ob id parum tuta eſſe: huic reſponſum volumus, illorum vim ac furias frænari & alterari ſuccis contrariarum qualitatum, quibuſcum miſcentur, &, vt ita loquar, concorporantur, ac tranſſubſtantiãtur. Addo quòd illorum impetus frangitur, & ſi quæ inſit virulentia, coërcetur via, modo, ac tempore tranſmutationis quam ſubeunt, vt cauſas alias omittam. Recentiores qui rerum ſecreta vigili ſtudio rimantur & perquirunt, de obſeruatione ſæ-

Catalogus medicamẽtorum hortenſium cũ facultatibus eorundem.

Reſpõſio ad quædã obiecta.

pius repetita promittunt arbores, vites, radices & plantas, etiam medicamentoſas euadere, à ſimplicibus pharmacis purgantibus, quæ hodie nobis in familiari ſunt vſu, & ſumma carent violentia. Cuiuſmodi ſunt Polypodium, Epithymus, Cartamus, Sena, Hermodactyli, Agaricus, Rhabarbarum, Tamar Indi, Myrobalani, & alia, vt paulò pòſt dicemus. His iactis fundamentis, ſtructuram medicationum aggredior, & ſic δενδριατρίαν noſtram inſtituo.

Quomodo ſelectarum arbuſcularum fructus ita medicamentoſi euadant, vt corpus clementer & abſque moleſtia purgare poßint. CAP. II.

Quæ arbores eligendæ huic artificio.

CVM volueris tibi comparare fructus purgante facultate, aut alia dote, vt ſcribemus, præditos, eliges de multis arbuſculam cuius tibi viſum fuerit generis, ſed ferentem fructus generoſos ac ſuaues, humilem & parum ſupra terram extantem, iuuenem, quæ bimatum, aut trimatum nō exceſſerit: in aëre libero & perflato educatam, læto ſolo natam, & ab hominum, pecorúmque iniuria prorſus excluſam. Hanc per veris initia, dum omnis parturit arbos, vel paulò antè, vt feret anni tempeſtas & natura, nonnihil ſupra radicem, ima parte findes, ſed cortice clementer

Primus modus medicādarū arborum.

tractato, & nulla iniuria affecto. Deinde impactis fiſſuræ cuneolis oſſeis, vel ligneis, per longitudinē ad ſeſquipalmum, plus minùs, pro arboris corpore & modulo, illam aperies: ſtatímque quod

quod adapertum erit, emedullabis, ſi medullam quidem habuerit caudex. Quòd ſi fiſſuram non poſſit admittere, nonnihil vltra matricem, ex alto terebrabis, & apto inſtrumento, medullæ portiunculam, vel eius loco, matricis, aut cordis, vt vocant, quidpiam auferes, vel derades. Ioanni Meſuæ hîc ſatis eſt arborem locis duobus vel tribus, vnius palmæ interuallo, tenuiter perforari, abſque vlla medullæ ſpoliatione, vt mox dicemus. Quòd ſi nec terebrationem etiam ſuſtinere poſſit, ineunda erit via alia, ſicuti poſtea docebimus. Vbi fiſſuram, aut foramen diligenter expurgaueris, pharmaco ex ſuperioribus aliquo, vt elleboro nigro tuſo, vel ſcammonea, aut colocynthidis ſucco vel elaterio aut alio, iuxta ſcopum tuum electo, nonnihil tuſo, &, ſi opus fuerit, macerato vtrunque ita ineſcabis, farcies, ac ſaturabis, vt prouerbij memineris, *Ne quid nimis.* Nam ibi quidquam nec preſſum, nec plus æquo addenſatum eſſe oportet, vt nutritioni arboris, & tranſpirationi ſuus detur locus, poſſitq; per medullarem ſyphunculum, aut matricis ductum, vis medicamenti vnà cum alimento ſurſum liberè ferri, & formando, fouendóque fœtui ſenſim ſubminiſtrari. Poſteaquam id ritè peregeris, tum demum latera plagæ, & fiſſuræ, ablatis cuneis, ita committes, & vtrinque adduces, vt nihil interhiet, aut diſflatum, vel rimulam admittat: circumpoſito etiamnum vulneribus Catoniano emplaſtro: quod argilla conſtat, vel creta, & arena cui bubulum fimum recens admiſtum ſit, & ad lentorem vſque ſubactum. Sunt quibus abundè ſa-

Hæc ſummè notãda, cen vniuerſalia.

Emplaſtra vulneratis arboribus idonea.

tis ſit,cum Columella,paleato luto bene ſubacto, plagas obducere, & ſuperiori parti vulneris, muſcum,ceſpitem, ceram, aut picem, tenero cortice veſtitam apponere, ne pluuia illabatur, vel à frigoribus,pruinis,niuibus,grãdine,aut aliter, arbuſcula deſuper offendatur. Poſtremò, omnia vimine,aut vinculo alio diligẽter obſtringũtur,ne diffluant,aut beſtiarum occurſu,diſſiliant. Eadẽ planè ſeruabitur diligẽtia in muniẽdo & reſarciẽdo foramine: niſi quòd ad eius oſtiolũ,paris magnitudinis & formæ teres lignum ſic intrudetur, vt exactè foramẽ claudat. His ad vnguem & opportunè actis, arbuſcula ſuæ relinquetur naturæ, vt fructus,fauente cœlo,probè coquat, & ſuo tempore decerpẽdos foueat. Quos experieris eadem facultate præditos,quâ intruſa medicamenta. Ex quo verè dici poterit, *Patrem ſequitur ſua proles.* Ioannes Meſuæ Arabicæ medicinæ Doctor præſtantiſs. docẽs quomodo fiant pruna quæ aluum ſubducant, & corpus vacuẽt, ad hunc ſcribit modum. Truncum arboris pruni, duobus locis, vel tribus,vnius palmæ interuallo,tenuiter perforãt, immiſſóque ſcammonio lutant: pruna ob id purgantiora euadunt. Dãtur ſucco,vel decocto,cum ſaccharo, ad vnciam vnam.quo loco malè ſcribi puto, libram vnam. Cæterùm,ſedulò proſpiciendum erit,ne ab erucis,aut aliis germinum prædonibus infeſtetur medicata arbuſcula. Quod rarũ eſſe hactenus obſeruatũ fuit,ob vim medicamentorum, quæ etiam in folia diffunditur. Vnde illa ad multa prodeſſe nouimus, raróque vidimus ita medicatarum arborum fœtus verminare.

Pulchra Philoſophia hortenſis & ruſtica.

Obſeruãda & cauenda in hac Dendriatria.

Modi

Modi ſex medicandarum arborum, vt fructus ferant qui corpus clementer purgent.

CAP. III.

QVANDO arbuſcula, quo diximus modo ſelecta, germinum lacteſcentes oculos aperire, & carbunculos, florum ſuorum rudimẽta, pandere ſatagit, ſtatim ac ſedulò, vitium more vndique eſt ablaqueãda, aut, ſi familiariùs & craſſiùs me loqui iubes, diſcalceanda, vſque ad radicũ fibras & venulas. Quæ vbi apparebunt, & ritè expurgatæ erunt, illis ſurſum ac deorſum faſciculos, vel, vt medicè, imò verò Catonianè & ruſticè loquar, manipulos aliquot, ex ſuprà memoratis pharmacis, iuxta præſcriptam methodũ apparatis, ſternes, conſepelies, & infodies, ſuperaggeſta terra, optimo fimo debitè temperata. Si ſiticuloſa erit anni tempeſtas, matutinæ & veſpertinæ rigationis imbre quandoque recreabitur arbuſcula, & ita ſuæ naturæ in tempus, colligendis eius fructibus opportunum, relinquetur. Hæc priſca eſt medicandi formula. *Secundus modus medicandarũ arborum.*

Qui ſubtiliore ſunt Minerua, & rerum arcana penitiùs ſcrutantur, hãc viam, fœlici ſucceſſu, iniiſſe, mihi nuntiarũt. Sub finem Martij, inſignem ramum quempiam radicis generoſæ arboris medium ſecant: Et quâ truncum vel caudicem ſpectat, in vas terreum humidis rebus, iiſque medicamentoſis & purgantibus, plenum, ita inſerunt, & hinc inde claudunt ac obſtruunt, vt nihil effluere vel diſſlari poſſit. Tum demum regeſta terra, cœlo & aëri arborem in autumnum, vel tẽpus *Tertius modus medicãdarum arborum.*

aliud decerpendis eius fructibus idoneum committunt: quo reuoluto, opus, ſi quidem neceſſe erit, initiante vere, iterãt. Non diſsimili artificio, quo Architectos,& ſolertes aliquot lignarios artifices, vti nouimus: dum ſibi arbores comparare ſatagunt,quorum ligna variè figurata & picturata conſpiciantur. Si quis loco medicamentorũ, vel medicamentoſarum plantarum, odores, vel odoratas aquas, aut quid aliud in vas, quo diximus modo,conſepeliendum immiſerit, non ſolùm fructus arboris illius, ſed folia & cortices, idipſum miraculo quodã prę ſe ferre obſeruabit.

Pulchra & notanda.

Rei huius fidem de experientia ſibi factam cõſtãter nobis faciebat, anno 1563. amicus noſter Petrus Bellonius, librorum multorum prȩſtantium editione, & totius Europæ & Aphricæ peregrinatione celebris, paulò antè quàm impius enſis ſcelerati cuiuſdam graſſatoris, vel ipſiuſmet Bellonij (vt fertur) famuli ſub veſperã, non procul à ſuburbiis Lutetianis,illum nobis ſuſtuliſſet: dum Regios hortos, quibus erat præfectus, ex mandato Reginæ matris,inuiſere ſatagebat.

Petri Bellonij cædes deploranda.

Rem eandem paulò faciliùs aſſequeris, ſi antequam ſaliuet medicanda arbuſcula, circunfoſſis eius radicibus, ſed nullo ictu iniurioſo offenſis, aquam macerationis & infuſionis electorum ſcopo tuo pharmacorum vel plantarum purgantium, velut ex vbere ſenſim inſtillaueris, & dies aliquot idipſum opportunè repetiueris, vel ſaltem vnaquaque hebdomade ſolicitaueris, donec defloruerit, & fœtus ſui plenum rudimentum tibi exhibuerit. Si Aquilo ſpirabit, & gelu regnabit,

Quartus modus medicãdarum arborum.

bit,defendes quod dicũt,à frigore myrtos. Quod fiet iniectis ad radices arbuſculæ tuæ paleis multis fimo pingui ſuperonuſtis: ſed ita, ne fimũ arborem propiùs contingat,& putrente ſuo calore illam funditus perdat. Id laboris & periculi euades,ſi frigoribus exactis, rem totam aggrediaris. Vbi retorrida erit æſtas, ſub crepuſculum vtrunque,ſimili potione,ſed paulò dilutiore, arbuſculam ſubinde refocillabis. Modus hic eſt admodũ expeditus,& paratu facilis. Nã cuiuis promptum eſt,plantas,vt vocant,laxatiuas, vbique inuenire, & ex catalogo primi capitis,pro arbitrio ſeligere, ac nonnihil cõtuſas, diem vnum aqua multa macerare,& tum demum illa,quo dictum eſt modo, vti. Hanc viam omniũ præſtantiſſimam eſſe ſcribit Arnaldus à Villanoua, in operibus medicandarum arborum,plãtarum ac vitium, vt proprio dicemus loco. Nam malitia rerum valde alteratur per receſſum facultatis earum in aliam ſubſtantiam.Ex quo,inquit,ſine vlla noxa & periculo facilis ſequi ſolet purgatio ex illis.

Via medicandi præſtātiſſima.

Si quis arbuſculas huic negotio accommodas non habebit in ſuo horto,fundo, vel prædio, arbore quãtumuis magna,ad hunc modũ vti poterit.Eligat ex ea ramum quempiam generoſum & bellè educatum, quem Gallica terebra,aut aliter, ad medullam, vel matricem vſque, & nonnihil vltra, perforet, facto ſatis amplo foramine, pro rami modulo. Deinde foramen illud medicamentis, vt dictum eſt, inferciat, obturet, veſtiat, liget, ac ita naturæ regendum permittat, donec maturos reddiderit fructus, & ſummè

Quintus modus medicandarũ arborum.

medicamentoſos, reliquis ex ea arbore nihil tale agnoſcentibus. Modus hic tam eſt certus ac probatus, vt viderim quandoque pomiferam arborem, à perito artifice colono, quem vno aut altero colloquio inſtitueram, ita medicatam & cõparatam, vt quatuor ramis ex eodem trunco natis, poma diuerſarum qualitatum & medicinarum proferret, ac aliis quatuor diuerſorum ſaporum & odorum. Quod nec inſitione factum erat, nec alio adulterandi artificio, quàm eo quòd hîc deſcribimus. Erat & id ſummè in ea arbore admirandum, quòd neque folia, neque fructus ramorum ita medicatorum ab erucis aliquo modo infeſtabantur, aliis eiuſdem vndique populatis & eroſis. Venio ad reliquos Dẽdriatricę noſtrę modos, vt ex pluribus habeas vnde ſeligas.

Artificium valde pulchrum.

Sunt qui medicandas arbuſculas opportuno tempore trãſplantent, ſed ita, vt ſcrobi illis factæ & deſtinatæ, ſelectas herbas medicamentoſas, ſtercoris loco, largi manu prius ſubſternãt, & radicibus defodiendarum circumponãt, ac demum adobruant, remiſto pingui lętamine terræ. Si feruida ſequatur æſtas, & inſolens graſſetur incendiũ, quale per κυνοκαύματι ſæuire ſolet, aqua macerationis plantarum ſubſtratis ſimilium, arbuſculam idoneis horis reficiunt.

Sextus modus medicandarum arborum.

Modi alij admodum faciles, expediti, & probati.

CAP. IIII.

QVIDAM ex Dioſcoridis conſilio, in vino Phthorio, plantas multas, quibus ineſt purgandi facultas, ad imum truncum medicandæ arbuſculæ

arbuſculæ diſſeminãt, vel vndecunq; implantãt, & adeò profundè illarũ radices infodiunt, vt radicibus arbuſculæ, ſi fieri poteſt, adhæreant. Quę ne reſiccentur, aut tabeſcant, crebra rigatione hinc inde tempeſtiuè occurrunt, ſatagúntque vt plantarum facultates purgatrices, ea perfuſione, quaſi vehiculo, alimentis arbuſculæ radicatim permiſceãtur, & ſurſum, vi ramorum attractrice, emulctrice, & vegetatrice, ad fructuum formationem & alimoniam, ſenſim attollãtur. Sed ita ſunt coaptandæ & diſponendæ huiuſcemodi plantæ, vt arboris truncum amplectantur & coronent. Nam ex illarum ἀπόῤῥοια & effluuio, aliquid in amplexatam, inſenſibili tranſpiratione, abibit, & conformabitur. Quod ſanè abſurdum eſſe non debet: cùm videamus arboreos fructus pleroſq;, certarum plantarum ſapores ac odores præſe ferre, quas vel ſubſtratas habent, vel haud ita procul diſſitas. Sic quædam mala, braſſicam olent, quòd illam vicinam videant, eiúſque diurna & nocturna defluuia exhauriant, ac modo imperceptibili, duce aëre, imbibant. Sic præterea, vina quædam plus aliis diuretica eſſe experimur: licet in eodem tractu & fundo omnia nata & educata ſciamus. Quod vicinis & ſociis herbis ac radicibus, quibus facultas ineſt ciendi vrinas, aſcribendũ duco.

Septimus mod' medicandarum arborum.

Pulchra & notatu digna.

Non defuerunt qui fiſſuras, aut terebrationes medicãdæ arbuſculæ, iuxta primam methodũ artificiosè factas, compoſitis medicamentis purgantibus oppleuerint, & reliqua præſcripto ordine perfecerint. Quod quàm fœliciter, nondum ex illis audire licuit.

Octauus modus medicãdarum arborũ.

Nonus modus medicādarum arborum.

Noui quoſdam qui ramum ex ſelecta arbore ita raptum & vulſum vt aliquid de ea ſecum auferret, ac generoſis fructibus ſcateret, figulino vaſe, aut ligneo cado, ſtercorata terra ſaturo, altiſſimè infodiebāt, & plantulas purgāte facultate præditas, hinc inde comites illi dabant, æſtúque vigente, aqua macerationis plantarum conſimilium, diluculo, & veſpere, larga manu irrigabant. Id tandiu, poſitis interuallis, repetentes, donec fructus adultos, & ad vnguē maturos iudicarent. Modum hūc veriſſimum eſſe, mihi certò aſſeruit quidam ex eorum monachorum ordine, quos Celeſtinos vocant. Nec aliis plantis ſe vſum aſſerebat, quàm iis quæ in publicis cœnobij hortis occurrebant: nimirùm Lathyride, Ricino, Tithymalis, Viola martia, Malua, & ſimilibus. Quarum auſpiciis, quo dictum eſt modo, ceraſia, pruna & perſica præcocia, ſibi comparauit, quæ clementer & abſque tædio, aluum ſubducebāt, ad tres, quatuor, quinque, plures vel pauciores deiectiones, pro aſſumptorum quantitate & numero. Addebat ſe hinc magnam gratiam & fauorem iniiſſe apud multos præpotentes ac diuites, quos participes fecerat fructuum ſuorū medicamētoſorum. Quod hîc ſcriptum volui & adnotatum.

Decimus modus medicādarū arborum.

Poſtremum erit, quod vna & altera obſeruatione mihi hactenus fœliciter, & ex animi ſententia ſucceſſiſſe deprehendi. Sunt quædam præcocia & fugacia pomorum genera, quæ figlinis, aut ligneis vaſis capacibus, aluntur, creſcunt, fouentur & matureſcunt: dum poma dico, fructus eos cum Grammaticis intelligo, qui molli pelle vel

vel tunica teguntur. Vbi illorum parentes arbuſculas deflotuiſſe,& fœtum adhuc informem,ſua forma velle informare obſeruo, tunc liquoribus ex maceratione ſimplicium medicamentorũ purgantium & ſcopo meo idoneorum,expreſſis,naſcentes, & adhuc lacteſcentes arbuſcularum partus,velut ex vbere, blãdo inſtillatu & irrigatu foueo, ídque, electis horis & temporibus, dies aliquot facere perſeuero, paucis contentus fructi-[redacted]buſculis:ſed iis generoſis tamen,& ob id [redacted]

SI ab arbuſculis tui horti, alia exigis medicata auxilia, quàm præcedentia (quæ aluo duntaxat lubricandæ fuerunt accommodata,& talibus humoribus vacuandis deſtinata, quales medicamenta ipſa mouere apta ſunt)potes,pro cõcepto ſcopo tuo, quidquid viſum fuerit, arbuſculis ipſis, iuxta præſcriptos modos, committere, & quodãmodo implãtare. Itaque ſi fructus habere

Fructus cõtra pe-

Item & venena. voles contra peſtem ac venena auxiliares, loco purgantium medicamentorum, commodè ac ſalubriter vſurpare poteris, theriacem optimam, vel mithridatium, aut radices alexipharmacas, & alia peſti ac venenis aduerſantia (de quibus multa in noſtris contra peſtẽ Secretis) iiſq; arbuſculas tuas, qua dictum eſt methodo, imbuere, ac

Fruct' ſomniferi. ſaturare. Si fructus ὑπνωτικοὺς καὶ ὑπνοφόρους hoc eſt, ſomnum conciliantes habere ſatagis, plantas, radices, ſemina ſoporifera, & alia, arbuſculis tuis [redacted]

Sed de his ſatius fuerit tacere, quàm plura ſcribere. Alia, penè innumera, pulchra & vtilia ex hiſce progymnaſmatis & præludiis noſtris, facilè excogitare ac inuenire poterit Lector ingenioſus, & induſtrius. Nam intelligenti, vt loquuntur, pauca ſufficiunt.

Fructibus

Fructibus arborum, odores & ſapores quoſuis, necnon etiam colores, facilè comparari poſſe.

CAP. VI.

QVAE hactenus de medicationibus arborum tradidimus, eadem etiam ad odores, ſapores, colores, & alia quamplurima, methodo ſimili, fructibus comparanda & variè concilianda, transferri aptaríque poſſunt, applicatione rerum idonearũ pro voto & arbitrio tuo ſelectarũ ad id quod quæris & optas. Hinc ſcilicet, abſque vllo inſitionis artificio & mangonio comparantur fructus, etiam per ſummam maturitatem acerbi, alij acidi, nonnulli auſteri: quidam dulces, melliti, ſaccharati: plerique moſchati, cinnamati, ſeu canellati, aut alterius ſaporis, vel odoris, tam grati, quàm ingrati: &, vt paucis dicam, quales perito artifici formare viſum fuerit. Quod veriſſimum eſſe, non tam de auditu, quàm ex guſtu & odoratu, non ſemel exploraui & obſeruaui. Imò verò (quod fidem ſuperare multis videbitur) mora lutea, pyra rubra, ac mala cærulea, tam intus, quàm in cute, & ex ſua quæq; arbore pendentia, non ſine admiratione, aliquando conſpeximus, contrectauimus, aperuimus, & guſtauimus, ſed nulla ſaporis gratia, quæ coloribus illis adulterata fuerat, & hinc tota in pabulum oculorum potiùs quàm linguæ delitias, migrauerat. Miretur hoc qui neſcit, nec intelligit multa in vaſto mũdi huius theatro, miraculi loco eſſe, quæ ingenioſa hominum diligentia, artificioſo medicamentorũ adulterio, & ſoletti inſitione, comite vbique in-

Fructus diuerſorum ſaporum.

Hortenſis Philoſophia.

duſtria & labore, in lucem protulit. Vnde rectè admodum ſcripſiſſe mihi videtur poëta,

Ipſa nouas arteis, varia experientia rerum,
Et labor oſtendit miſeris, vſúſque magiſter.

Cauſa cùm pleroſque lateat, illis tantum miraculi & ſtuporis ingerit, vt præter naturam talia fieri credant. Res ea, cùm in his quæ hactenus docuimus, & deinceps oſtenſuri ſumus, tum maximè in variis arborum inſitionibus & florum varietate locum habet. Quarum ope & ingenioſo artificiò, medicamentorúmque & colorum mangonio ſolerti, fieri plerúque videmus, vt vna arbor prodigioſo ſpectaculo, diuerſi generis, varij guſtus, inſueti odoris, necnon coloris & facultatis, poma, nuces, vuas, flores, & alia ab vno eodémq; trunco emergéria, proferat. Quod exemplis duobus, penè prodigioſis, demonſtrare ac illuſtrare pergam, licet id extra inſtitutum eſſe videatur.

Mira artificiorum ingenia.

Arbores duæ ſummæ & prodigioſæ admirationis. CAP. VII.

INCOMPARABILIS ille rerum naturæ interpres Plinius, de inſigni quadam arbore, hunc in modũ ſcribit. Vidimus inſitam arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onuſtam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorúmque generibus: ſed huic breuis vita fuit. Hactenus ille. Multo mihi prodigioſior videtur arbor ea, quam Ioannes Baptiſta Porta, Neapolitanus, deſcribit in Opuſculo ſuæ Magiæ naturalis. Vnam, inquit,

Pliniana arbor admirabilis.

nouimus

nouimus arborem, delitias horti nuncupatam, craſſitudinis & proceritatis non ingratæ. Hæc trifurcata erat,& in vno ramo vuas duas vinaceis vacuas, diſcolores & medicatas gerebat: quarum altera ſoporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus perſicum proferebat, ex perſico & nuciperſico, interuallis pluribus, æquè diſtinctum, & abſque vllo oſſe. Quòd ſi cui inerat, nucleum dulcem vti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem mentiebatur, diuerſaq; lineamenta demonſtrat. Tertius, ceraſia exoſſa, acida ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus, roſiſq; conſitus erat. Porrò fructus ipſi debitam magnitudinem ſuperabant, ac aliis dulciores & odoratiores erant. Verno tempore effloreſcebat arbor, & vltra legitimum tempus ſuos fœtus educabat: nam diu in arbore morabantur, & continuæ fœcunditatis orbem toto anno miniſtrabant. Per quoſdam enim gradus poma ſibi ſuccedebant, & fœtura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant. Denique ſic cœlum & ſolum arbori fauebant, vt pulchriorem in tota vita non conſpexerim. Hactenus ille: ex quo tam raræ arboris hiſtoriam huc proferre voluimus, vt intelligeres,

Arbor prodigioſa & inaudita.

Arbor verè aurea, ſi talis vſpiã reperiatur.

Quantùm ars ipſa valet, quantúmque induſtria pollet,
Et quantùm inſitio fœcundos adiuuat hortos:
Necnon ingenium medicandi hortenſia ſolers:
Queis fauet impatiens otij labor, optimus artis
Cuiuſcunque dator.

Arborum inſitio & medicatio multa poſſunt.

Sed dimiſſa inſitione, de qua nuper Opuſculum edidimus, inſtitutum repeto, & ex diuerticulo in viam cœptam redeo: à qua (occaſione data) ideo nonnihil deflectere voluimus, vt oſtenderemus artem medicandarum arborum cum inſitione copulatam, planè admirāda moliri, ſi in peritum & induſtrium cadat artificem.

De collectione, repoſitione, cuſtodia & vſu fructuum medicamentoſorum: & aliis in hac arte obſeruandis. CAP. VIII.

Admonitio valde notāda.

Ante quàm propoſitam narratiunculam aggrediar, admonebo artis huius ſtudioſos, quòd medicationes hactenus præſcriptæ, minorem materiam, rigationem & ſedulitatē exigent in arbuſculis fructum paruulum ac molliculum ferentibus, quàm iis quæ illum maiuſculum ac duriuſculum producunt. Primi generis ſunt, ceraſus, morus, prunus, perſica arbor, anteperſica, præcocia, olea, & vitis. Secundi, malus, pyrus, cotonea, amygdalus, iuglans & ſimiles arbores: quarum, vti etiam ſuperiorū, fructus non exactè ſuas vires medicamentoſas exerent, ante maturitatem. Per quam die ſereno, circa nouilunium, alto Sole, blanda manu, abſq; vlla iniuria, læſione & vitio, fructus decerpentur, ac loco idoneo, vt in noſtris horrorum Secretis docuimus, in vſum accuratè reponentur. Si cuſtodiæ non erit locus, vel, quòd anni tempeſtas auſtralis & pluuioſa, illam negauerit, adeò vt hinc à labe & corruptione periclitari videantur: vel quòd per imbres

Tempus ac modus collectionis & repoſitionis fructuum.

& nebulas collecti fuerint, & ob id excrementitio humore, putredinum parente, abundauerint, ſublata omni mora, calente clibano (ſi per Solem minùs licet) aut craticulis ad focum ſuſpenſis, integri, ſi parui & tenelli erunt: vel bipartitò, aut quadripartitò diuiſi, & ab interaneis repurgati, necnon depellati, ſi magni & duriuſculi aderunt, paulatim reſiccabuntur, ac blandè torrebuntur. His ita comparatis, illico mundis vaſculis, vel calathis, papyro internè veſtitis, reponentur, & accuratè ſeruabuntur. Si recepto more condire voles, præclarè ac ſalubriter ages. Vſus omniũ erit, vel ex propria cuiuſque carne & pulpa, vel ex eiuſdem iuſculo & decocto, ſicuti de prunis fieri ſolet per Ichthyophagiam, & eſuriales ferias. Tempus vtendi eſto matutinum, vel paulò ante paſtum, & nonnunquam ſub ſomnum. Quantitas limitabitur pro cuiuſque corporis modulo, ætate, ſexu, temperamento, mouendi facilitate, vel difficultate, & medicamentorum, quibus imbuti erunt fructus, natura forti, cita, aut debili. In quam rem, tibi prudenter & opportunè conſulendi erunt docti atque cordati medici. Quod vt facias, tè etiam atque etiam amicè moneo, & valde cohortor. Penè omittebã quòd fructuum medicatorum tam oſſa, quàm ſemina, diligenter colligi debent, ac diligentiùs cuſtodiri, ob vim medicamentoſam quæ ſumma illis ineſt, non dicam aduerſus lumbricos & interanea ventris animalia, liberandáſque obſtructiones, ſed & alia quamplurima, quæ hîc reticere malo, quàm paucis explicare. Habent de multis id ſolenne, quòd

Quomodo ſiccari debeant.

Vſus, tẽpus, & quantitas.

Pulchra & valde notanda.

ſi implantentur, aut ſerantur, quæ hinc emergent arbores, medicamentoſum neſcio quid præ ſe ferent. Quæ res in ſurculis aut ramulis, ex ſimili arbore detractis, & alibi inſerendis, vel pangendis, locum vix habet: nec etiam in medicata arbuſcula, ſi tranſplanteтur ac tranferatur. Nam materni lactis & ſoli genitalis negata facultate, ſublatóque nutricis aſſueto vbere, ſuccos oblita priores, meritò à proprio temperamento, eóque medicato, in aliud degenerare poteſt. Quare ſi voles vt ad ingenium redeat, & vires medicamentoſas, penè exhauſtas, reſumat, medicatâ alimoniâ, quibus dictum eſt modis, refocillanda, ac inſtauranda tibi erit. Nec id ſolùm in tranſplãtatis & tranſlatis locum habet, ſed etiam in iis quæ nec cœlum nec ſolum mutant. Vnde par erit quotannis, aut ſaltem quoque biennio, recens medicamentum, ſiue ſimplex, ſiue compoſitum, aut antidotum, vel quiduis aliud, denuò illis accommodare. Quemadmodum ex Græcis Florentini Georgicis, tranſcripſit Neopolitanus Palladius, & plerique illo antiquiores.

Præcepta pro trãſplãtatione.

Dignũ animaduerſione.

Quomodo non medicati fructus, tam æſtiui, quàm autumnales, decerpti & domi aſſeruati, medicamẽtoſi euadant, vt corpus repurgare poſſint.

CAP. IX.

Res multis multorũ votis expetita.

HIC nequaquam ſilentio diſſimulabo, quod à multis ſummè deſideratum, & cupidè expetitum ſcio. Quid illud? inquies. Quomodo citò, facilè, & quouis tempore, quilibet repoſitos

fructus

fructus, ſiue verni fuerint illi, ſiue æſtiui, ſeu autumnales, ita poſſit componere, vt clementer & abſque nauſea aluum moueant, & ſubducant, corpúſq; à ſuperfluis excremẽtis liberè ac blandè vacuent. Si patientẽ aurem mihi præbueris, paucis docebo. Omnium primùm à fido quopiam Pharmacopola tibi comparabis purgantia aliquot medicamenta ſimplicia, ex eorum claſſe quę violenta nõ ſunt. Qualia ſunt Rhabarbarũ, agaricus, ſena, polypodium, epithymus, ſemẽ cartami, myrobalani, thamar Indi, & ſimilia. Vbi vnum, aut duo ex his, ſcopo tuo idoneis, probè ſelegeris, ex medici conſilio legitimas ac ſanas portiunculas, negligenter, ſi opus erit, fractas & contuſas, horis aliquot, cum tantillo cinnamomi & ſeminũ aniſi, infundes, ac macerabis, in ſero lactis, oxymelite, ptiſſana, vino, aqua, aut blando quopiam liquore, vt viſum tibi erit, pro corporis tui & partis anni, necnon aëris tẽperamento & ſtatu. Deinde quidquid id erit, percolabis, clemẽter exprimes, & calidis cineribus, apto vaſculo, ſuperpones: ibíq; horis aliquot inſuccabis, vt loquitur Columella, cõpuncta locis multis pruna, perſica, pyra, ficus, cotonea, vel ceraſia: ex his quæ tibi ad manũ erunt, nihil refert, modò Solẽ paſſa fuerint, vel clibano, vt diximus, reſiccata, aut aliter aſſeruata. Vbi liquore illo medicato, & iuſculo, aſſatim imbuta erunt, & pro rugoſis obeſula apparebunt, valdeq; turgebunt, tum demũ medicamentoſa habebis alimenta, quæ abſque vlla moleſtia, corpus, ſoluta aluo, blãdè repurgabũt. Rem eandem fœliciter etiã experieris in vuis, quas Dama-

Quomodo reſiccati fructus medicamẽtoſi fiãt.

Primus modus.

ſcenas nuncupant: magno ventriculi ac hepatis commodo, ſed detractis priùs, & ex illorum pulpa ſeclusis vinaceis. Si inſuauem quempiam guſtum, vt amarorem, acerbitatem, vel quid ſimile, pręſe tulerint medicata iſthęc alimenta, ſaccharo optimo, aut puluere glycyrrhizæ, vel cinnamomi, facilè tegi, ac diſſimulari poterit: adhæc aniſo condito, vel coriãdro præparato, aut huiuſcemodi artificio quopiam aromatico & dulci, pro cuiuſque guſtu ac palato. Quidpiam igitur ex iis prægustabitur, aut vnà mãducabitur, vel ſumpto illo medicamentoſo cibo, ſtatim deglutietur, vt contraria contrariis emendentur.

Correctio praui guſtus & ſaporis.

Secundus modus.

Eſt modus quidã expeditus & ſalutaris, ita coquendorũ in foculo cydoniorum, & aliorũ quorumcunq; fructuum maiorũ, vt corpus à grauantibus excremẽtis abſque vllo tædio, torminibus ac faſtidio clementer purgent: imò verò purgando, viſcera roborent. Hunc qui noſſe volet, velle autem debent omnes, percurrat aream tertiam, cãpi ſeptimi, noſtri Horti medici, ſeu Alexikepi, qui nuper rerũ multarum acceſſione locupletior & emendatior in lucẽ prodiit: illic inueniet quod placuiſſe queat. Sed de his fuſiùs agemus paulò pòſt in vino Cydonite, & Hydromelo.

Tertius modus.

Ioannes Langius, illuſtriſſimorum Comitum Palatinorũ medicus doctiſs. in quadam epiſtola ad Cyrlerũ, de medicatis fructibus ad hũc ſcribit modum. Accipe aquam aut vinum, in qua vel ſcãmonea, vel tithymali cortices, aut turbith, vel id genus fortium medicamẽtorum, maceratũ ſit: in quo pruna ſicca ex Damaſco, caricę, vuę paſſę,

donec

donec turgeſcant, maduerint. Hæc abſque vllis torminibus aluum leniter expurgant. Nam hæc ſola virtute medicamentorum,exuta eorum ſubſtantia, imbuuntur. Hactenus ille.

Cognoui qui antea commemoratos nobis fructus, tam ſiccos quàm recentes, nullo modo macerabant, ſed cum purgantibus medicamẽtis ſimplicibus, eis à medico præſcriptis, & modicè fractis, ſi opus erat, raroque linteolo deligatis,prunorum modo in vino aqua temperato, coquebant: & addito ſaccharo multo albiſſimo delicatis palatis edendos proponebant: vel ſolum eorum iuſculum propinabant, & decoctorum carnem per ſetaceum excernebant,ac mundo vaſculo repoſitam, in vſum idoneum, & tempus opportunum accuratè cuſtodiebant: de eodem boue, vt dici ſolet, lora trahentes, vnáque & eadem fidelia duos parietes dealbantes. *Quartus modus.*

Noui alios, qui fructus iam dictos, poſt longam macerationem, quo nuper dictum eſt modo, blandè ſiccabant in clibano,& iterum,ac tertiò macerabant, & demum reſiccatos, pyxide includebant, & quoties opus erat, excludebant, ac in vſum opportunè conuertebãt,reſperſo multo ſaccharo optimo. Si vigebat æſtus, in aqua roſacea macerabant: ſi hyems erat, ſuffocatis in vino pauco aliquot eorum buccellis, & copioſa ſacchari aſpergine dealbatis, liberè vtebantur, & quidquid erat vini ſuperbibebant. Sed vt quod ſentio verè dicam, non ſunt hæc temerè tentanda abſque docti medici conſilio, perinde atque alia pleraque hactenus ſcripta. Nam ille ſelecta *Quintus modus.* *Doctus medicus in hac philoſophia vbique conſulendus.*

medicamenta, ægrotantium affectibus, aut ſanorum præcautionibus idonea ſcliget, & ad legitimum pondus, ac doſim, vt loquuntur, omnia deducet, iudicióque & arte ſingula tẽperabit. Imò verò ſuopte Marte, iuxta hanc methodum, noua comminiſcetur artificia: quando non omnia poſſumus omnes.

Quomodo lactuca, borrago, portulaca, & olera alia, adhæc cucumeres, cucurbitæ, pepones, raphanus, cinara, fraga, groſſulæ, frambœſiæ, & ſimiles fructus ac plantæ, deiectorias facultates induent, & ſapores ac odores varios admittent. CAP. X.

Si ad medicationes olerum, radicum, & plantarum multarum, prudenter referas quæ de medicandis arboribus nuper ſcripſimus, nouo hîc ſermone opus non erit. Verumenimuerò, quia plantæ radicibus tam ſolidis non innituntur, quàm arbores, nec tam robuſto donantur corpore, naſcuntúrque plurimùm ſeminibus, vel implantationibus, ac breuioris ſunt vitæ, idcircò de illis peculiarem hîc inſtituemus narrationem. Si itaque ſemina plãtarum titulo capitis huius propoſitarum, aut aliarum, maduerint triduo, vel quatriduo (antè quàm ſerantur) in iuſculo macerationis purgantium medicamentorum ſimpliciũ, initio huius Opuſculi deſcriptorũ, & ſiccata, vicibus iteratis remaduerint, ac ita optimæ terræ, pingui fimo ſaturatæ, & diligenter ſubactæ, commiſſa fuerint, quidquid inde naſcetur, medicatorum ſeminum facultates ac ingenium referet.

Hortenſium penè omniũ medicationes.

Primus modus.

Idem

Idem etiam continget, ſi medicamentoſa illa macerationis aqua, vel iuſculo, (ſeu cremore quopiam) pullulantes plantulas, & adhuc lacteſcentes, aliquot diebus, velut ex nutricis vbere, ſtillando, & non mergendo, aut inebriando, opportunis horis foueris ac rigaueris: hinc enim alui ſolutionem facilem & corporis purgationem ab illis conciliabis. Si grauis æſtus inferiora torrebit, eodem liquoris hauſtu illas ſitientes, affatim, & identidem, ſed tempeſtiuè, (vt in arboribus dictum eſt) refocillare, ac recreare poteris. *Secundus modus.*

Sunt qui per adoleſcentiam plantarum, radices earum blandè circunfodiunt ad capillares vſque fibras, ſed abſque vlla iniurioſa tractatione & eradicatione. Tum demum, purgantia medicamenta ſimplicia, propoſito ſcopo ſelecta, & nonnihil contuſa, ſi opus erit, earum nudatis radicibus ſparſim iniiciunt, ac diſſeminant (vt in arboribus diximus) regeſtáque terra adobruunt, conſepeliunt, ac ita educari, creſcere, & medicamentari permittunt. Quod à multis factum, & ſalubriter expertum, verè ſcio. *Tertius modus.*

Nonnullis abundè ſatis eſt dū plantulas tranſferunt, in ſcrobiculum illis defoſſum mittere ac ſubſternere ſelecta medicamenta: deinde ſtercorata terra, & ſi opus erit, irrigata, omnia condere, ac ita cœlo & ſolo committere. Modos alios requires ex medicationibus arbuſcularum. Et quæ de liquoribus, & ſuccis medicatis ad plantarum radices infundendis, tradita ſunt, eadem etiam ad ſapores, & odores (de coloribus dubito) prudenter, ac ſolerter coaptare poteris, exem- *Quartus modus.*

Hiſtoria pulcherrima. plo Ariſtoxeni Cirenei: qui, vt ſcribit Plinius, à patria deſciſcens philoſophia, & helluonum vorati ac collegio ſubſcribens, natas in hortis lactucas, veſperi vino mulſo rigabat, eóque potu, donec ſatis ebibiſſent, ſatiabat: vt poſtridie, cùm illuxiſſet, placentas virides à terra miſſas, ſe habere vēditaret: dignum helluone inuentum, nedum philoſopho. Sed in medicamentoſo plantarum mangonio & artificio verſatum ſatis. Manū itaq; ex hac tabula mouebo, vbi admonuero, quòd *Pulchra & notatu digna.* plantæ, quibus à natura ineſt purgatrix quædam lubricitas, vt violis martiis & maluis: aut lactea ſubſtantia & dulcedo, nonnihil etiam deiectoria, vt lactucis: vel nitroſus ſuccus, & ob id medicamentoſus ac deiectorius, vt braſſicæ & betæ: aut lenta & excrementitia humiditas, vt portulacæ: hę, inquam, & ſimiles plantæ, cura admodum ſolicita, medicamentíſque multis non indigent, vt medicatæ, ac purgātes euadant, cùm id naturâ ferè comparatum habeant: & ob id modica alteratione indigent, vt medicamentoſæ fiant. De peponibus, cucumeribus, & huius plumæ aliis, non diſſimilis erit ratio, ob ſuccum excrementitium, aquoſum, & nonnihil lubricū, quo largè ſcatent.

Vites variis modis medicatas reddere, vt earum vuæ, & vina ex illis expreſſa, aluum clementer moueāt, & corpus abſque moleſtia purgent. CAP. XI.

Priſca medicādarum vitium philoſophia. SECVNDVM vindemiā, vbi vites ablaqueantur, quantùm putabis ei rei ſatis eſſe vini, tot vites ablaqueato, & ſignato: earum radices circùm

cùm ſarrito & purgato. Poſtea, veratri radices in pila contúdito, & circum vitem ponito: his ſtercus vetus, & veterem cinerem, ac duas partes terræ circùm addito. Radicibus vitis terram inſuper iniicito. Hoc vinum ſeorſum legito. Si voles ſeruare in vetuſtatem ad aluum mouendam, ſeruato: nec commiſceas cum cætero vino. De eo cyathum ſumito, & miſceto aqua, ac bibito ante cœnam: ſine periculo aluum mouebit. *Primus modus.*

Aliter, cùm vites ablaqueantur, ſignato quampiam, ne admiſceas cætero cum vino. Treis faſciculos veratri atri circumponito circum radices, & terram inſuper iniicito. Per vindemiam de his vitibus, quod delegeris, ſeorſum ſeruato, cyathũ in cæteram potionem indito, aluum mouebit, & poſtridie perpurgabit, ſine periculo. Hæc ad verbum M. Cato in ſuis de re ruſtica Commentariis. *Secundus modus.*

Africanorum & Græcorum geoponici ac medici, Catone multò antiquiores, hac incedũt via. Sarmentum quod pangendum eſt, ima parte finditur, trium vel quatuor digitorum menſura, ſublatáque medulla, ſimplex medicamentum purgans & deiectorium, ex his quæ primo capite recenſuimus, contuſum, medullæ loco intruditur. Vel compoſiti alicuius pulpa (quod præſtantius eſt) immittitur. Poſtea, vulnus aut fiſſura, ne quid effluat, idoneo emplaſtro tegitur, deligatur, & ita ſarmentum terræ mandatur. Hæc Florentinus, ex Græcorũ geoponicis & medicis vnus, & poſt eum Palladius. *Tertius modus.*

Recentiores ſatagunt, vt vitis ablaqueatæ radices emundentur, deinde purgantis alicuius medi-

Quartus modus. camenti compoſiti ſuccum, vel ex ſimplicis alicuius maceratione liquorem, affuſione & rigatione, per dies aliquot repetita, affatim combibant & exhauriant, maximè, dum noua de grauido palmite gemma tumet. Hoc peracto, terram radicibus regerunt, & ante omnia diligenter cauent, ne tum gelidus & niuoſus ſpiret Aquilo, radices percellens, ac vires medicamentorum obtundens. Qui ex vite hunc in modum medicata naſcentur racemi, deiectorij erunt ac purgantes, perinde atque vinum ex illis expreſſum, ſicuti ſcripſit & adnotauit idem Florentinus, libro primo & ſecundo ſuorum Georgicôn. Modus hic ſanè quàm facilis eſt, ac valde expeditus, vt teſtatur Arnaldus à Villanoua, ob cauſas in Arboribus expoſitas. Hinc nimirum viſa, repertáque eſt vua, vt ille idē ſcribit, cuius acinus quilibet aluum clemēter mouebat, habebatúrque res ea pro ſummo miraculo. Qui vuis & vinis albis oblectantur, vitem ac vina huiuſcemodi medicata ſibi comparabunt: qui rubris, contrà: quando, velle ſuum cuique eſt, nec guſtu viuitur vno.

Eſt alius modus comparandorum huiuſcemodi racemorum facultate deiectoria præditorum cum ſuis vinis, quem nec tacebo, nec tibi diſſimulabo. *Quintus modus.* Sarmenta ex generoſis viribus, opportuno tempore ſeligūtur, & in vas aliquod ſemiplenū purgantibus potionibus, vel medicamentoſis liquoribus, maceratione longa paratis, deponuntur: deinde illis terra optima remiſcetur, ac tantiſper reſoluitur, irrigatur & curatur, donec ſarmētorum & flagellorum oculi nitantur exire. Id vbi

fit,

fit, more vitium cæterarum, idoneo loco circunſpectè panguntur, ſummáque habetur cura, ne iniurioſa tractatione, vel tantillum offendantur, & hinc ex ſuo membro excutiantur. Qui inde naſcentur racemi, pro facultate ſucci ac liquoris, quo imbutus fuerit palmes, medicati euadēt, perinde atque vinum quod ex illis exprimetur. *Notandum & cauendum.*

Aliæ vitium, vuarum & vinorum medicationes pulchræ & ingenioſæ, ad ſomnum, contra venena, & alia. CAP. XII.

ETSI quę hîc ſcripturi ſumus, facilè & explicatè colligi poſſint ex præcedentibus, dicam nihilominus de illis aliter, paucis ac breuiter, quantùm feret materia. Si loco purgantiū medicamētorum compoſitorū, aut diluti eorū, vel decocti ſimplicium, quidpiam ex iis antidotis, quę ſomnū conciliant, in liquorem ſolutum, ad vitis radices ablaqueatas, tempeſtiua rigatione effuderis, vel hypnoticas & ſomniferas plantas iiſdem radicibus conſcepeliueris: aut circùm plātaueris (vt vult Dioſcorides, in vino phthorio) tam vuæ quàm calcata & preſſa ex iis vina, ſomnum facilè conciliabunt. Idem fiet, ſi truncum vitis ſelectum, vt de arboribus diximus, Gallica terebra, aut alia, perforaueris, & eadem antidota foramini intruſeris, ac vulnus, quo oſtenſum eſt modo, tractaueris, obduxeris, ligaueris, ac Deo & naturæ permiſeris. Si theriacem, mithridatium, aut alexipharmacum aliud, eò intruſeris (ſublata ſi opus erit medulla) vel diluto eorūdē, aut liquore *Vitis ſomnifica qualiter fiat.* *Vitis antidotaria, & venenis pugnans.*

macerationis plantarum venenis pugnātium, radices imbueris,& frequenti rigatione,eáque tempeſtiua, perfuderis, vitem habebis antidotariam, alexipharmacam, peſtifugam, & venenorum, ac venenatorum omnium hoſtem capitalem: adeò vt nullum animal veneno imbutum, ſub ea ſtabulari audeat,ac ſtationem aliquam capere. Quin etiam aiunt acetum ex vino vitis huius antidotariæ & theriacalis factum, necnon vuas paſſas, miram habere facultatem contra toxica,peſtilentem aërem & morbum, venenatorum morſus, ac alia pleraque. Quibus deficientibus,proderunt etiam, vitis eiuſdem folia trita, & venenatorum ictibus appoſita. Quòd ſi rurſus horum omnium penuria fuerit, cinis ſarmentorum hominem à periculo vindicabit. Nam & citra theriacem vitis cuiuſcunque ſarmentum, aduerſus morſum canis mirè auxiliatur, modò non fuerit rabidus. Autores ſunt (ne quis putet meum eſſe commentum) Pœnorum & Græcorum geoponici ac medici, & inter hos Florentinus, qui hæc poſteritatem latere noluit. Cæterùm hîc nec omiſſum velim, nec intactū, quòd ſi de huiuſmodi vitibus medicatis ſarmentum transferendum, aut inſerendū accipiatur, vires ſui medicamēti, vt de arboribus diximus, vix reſipiet, nec materni medicaminis guſtum retinebit. Quare oportebit noua infuſione, eáque aſſidua, vim ſeneſcentis ſucci iterare & ſuſcitare, vt ſcribit Neapolitanus Palladius, rerum agri doctor non aſpernandus.

Mira vitis theria. alis efficacia.

Præceptum notandum.

Quomodo carnes gallinarum, caponum, perdicum, columborum, phaſianorum, pullorum, anſerculorum, turturum, alaudarum, turdorum, & ſimilium alitum: Adhæc, hædorum, agnorum, lepuſculorum, cuniculorum, porcellorum, & ſimilium quadrupedum medicamentoſæ fiant, vt corpus ab excrementis blandè purgare queant. CAP. XIII.

Ex præcedentium explicatione & doctrina, facilè fuit colligere non poſſe rationi, aut ſenſui, aut experientiæ, aut doctorum virorum ſententiæ conſentaneam eſſe illorum opinionē qui negant vires ſeu poteſtates certo generi à forma ſubſtantiali contributas (quæ in temperamenti aut materiæ proprietate conſiſtunt) aliis nonnūquā rebus natura & ſpecie diſtinctis cōmunicari: id quod viis multis, & exēplis compoſitionū, trāſmutationúmq; variis, in fructibus, oleribus, radicibus, vitibus & vinis, hactenus pro tenui noſtra Minerua vtcunque oſtendere ſategimus. Hinc nimirum, nec fruſtra, nec temerè Galenus multis in locis teſtatur lac capræ quæ ſcammoneam, & tithymallos vel marinā braſſicam depaſta fuerit, purgatorium euadere. Id quod etiam Hippocrates non de capra modò, verumetiam de mulieribus affirmat: putátque hinc non parum referre, quo ſiue mulier, ſiue animal cibo vſum ſit, cuius lacte ſalubriter vti velis, ſiue ſanus, ſiue maraſmo de ægrotans febre, aut ad infantulorū probam alimoniam. Cùm itaque ſic res habeat, vt quo cibo veſcuntur animalia, illius odorem & vires reſipiant ac redoleant quodammodo eorum car-

Vires certo generi attributas, aliis ſpecie diſtinctis communicari.

De lacte medicato notāda & obſeruanda.

nes: cùm lactigeræ pecudes, & boues, quem delinxêre ſalem (vt eſt apud poëtam) referunt in lacte ſaporem, imò verò in butyro & caſeo, cùm iuniperum oleant turdi qui illius baccis perlibenter veſcuntur, quidni etiam alitum quarundam, & quadrupedum iuniorum medicatis rebus & pabulis, vt mox dicemus, educatorum, medicatas eorundem vires & facultates in propria carne & pulpa referant, & hinc medicamentoſa ea caro & purgatrix euadat? Sed quonã, inquies, modo, id aſſequetur? vt priſcos medicos & philoſophos, qui ea de re ſcripſerunt, in præſentia omittam, ex recentioribus, pro multis, vnum Thomam Eraſtum proferam, quem paucis audire graue non erit. Docuit me, ait, aliquando præceptorum meorum vnus, purgatorias reddere gallinarum carnes, & bene ſucceſſit in hũc modum. Decoquenda ſunt purgantia pharmaca, vt helleborus, ſcammonium, agaricus, tithymalli, & ſimilia, cum tritico, aut hordeo. Hoc ſolo exſiccato ſi veſcantur longo tempore gallinę, (vel huiuſmodi volucres alię) purgabit earum caro comeſta, nec erit admodum inſuauis & guſtui ingrata. Hæc ille. quod artificium non ad ſolas gallinas, capones, perdices, phaſianos, & huius plumæ alites alias, ſed etiam ad quadrupedia animalcula quædam, vt hœdos, agnos, lepuſculos, porcellos, & huius pili ſimilia, prudenter accommodabis, medicato, vt diximus, domeſtico eorum pabulo. Nam de agreſtibus hîc non loquimur, ſed domi vel educatis, vel educandis. Verumenimuerò, precium operæ iſtius fuerit

Turdos olêre Iuniperũ quãdoque.

Quomodo fiant purgatoriæ alitũ, & animalium paruorum carnes.

eundem Eraſtum rurſus audire, eam in rem alibi paulò plenĩùs & planiùs ad hunc philoſophantẽ modum. Hellebori radix, inquit, in aqua cocta, medicatam eam reddit & purgatoriam: in qua ſi maceratus panis aut triticum à gallina dies aliquot comedatur, & in chylum, ſanguinem, & carnes in eis permutetur, tum demum occidatur, coquatur, & à quopiam homine edatur, proculdubio purgandi vim & facultatem, ab helleboro contractam, per tot ſubſtantiales mutationes conſeruaſſe deprehendetur. Hoc ſi eſt, quis, obſecro, adeò inſaniet vt in tali carne formam hellebori, aut huius eſſentialem poteſtatem quærat. Erunt itaque hæc, cùm in præcedentibus, tum iis quę deinceps dicentur accipienda de viribus quæ in temperamenti aut materiæ proprietate conſiſtunt. Non ſum neſcius plæroſque etiam magnates ſuperiores alites vel animalcula exenterata ac plumis, & corio exuta, infarcire purgantibus medicamentis ſimplicibus, vt rhabarbaro, agarico, foliis ſennæ, ſemine cartami, radicibus polypodij, epithymo, & ſimilibus, vno, duobus, vel pluribus ſimul, addito cinnamomo, ſemine aniſi, vel fœniculi, necnon herbis parti ægrotanti idoneis & congruis: tum demum hæc omnia ventri alitis, vel animalis inſerta, conſutóque oſtiolo, per quod immiſſa erunt, igni lento torrenda committere: vt vaporoſa medicamentorum horum ſubſtantia imbuta caro, &, vt ſic dicam, inſuccata, medicamentoſa & purgatrix euadat. Alij farctam in hunc modum alitem, & his medicis miſcellaneis intus ſaturatam,

Eraſtus in explicatione de purgantiũ medicamentorum facultatibus.

Alius mod⁹ medicandarum carniũ alitum & paruorum animalium.

Modus alius, & formula. pingui iuſculo incoquendam deponunt, eóque decocto purgante vnà cum carnibus ſalubriter vtuntur: & hinc corpus à grauantibus excrementis blandè repurgant. Sed de his hactenus ſcriptum ſit, vt aliis ſuum demus locum & ordinem.

Hæc itaque de medicandis arboribus, fructibus, oleribus, radicibus, vitibus, vuis, vinis, & carnibus ſatis erunt. Quæ ſi placuiſſe, & grata fuiſſe intellexero, quæ apud nos latent & pulchriora, & præſtantiora, ex vmbra in lucem communi iuuandi ſtudio proferemus.

ANT.

ANT. MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI ARTIFICIA PERPVLCHRA COMPONENDORVM VINOrum, quæ diuerſis morbis blandè ac iucundè ſuccurrant: cum priſco ac recenti quorundam catalogo, & auxiliis.

CERTVM eſt priſcos medicos ſummo ſtudio ac diligentia perquiſiuiſſe, quonam modo diuerſis affectibus corporis & animi, cùm curandis, tum excitandis, vina artificioſè concinnarent, & medicata factitarẽt. Qualia ſunt Theophraſti apud Heracleam Arcadiæ, quæ viros dementabant: Athenæi apud Thaſios, quæ ſomnum accerſebant, & fugabant: Plinij Arcadica, quæ fœcunditatem fœminis importabant, & viris rabiem. Adhæc Trœzenia, quæ qui biberant, negabantur generare: & Lycia quæ qui guſtauerãt, his ſoluta aluus firmabatur. Hinc, ſcilicet, varię illæ, apud M. Catonem, vinorũ concinnationes, ad varios affectus: necnõ apud Dioſcoridem: & antę iam dictos omneis, apud Pœnorum & Græcorum geoponicos ac medicos, ſicuti ſuo loco deinceps oſtendemus. Horum artificia omnibus penè morbis, citò, tutò ac iucundè, necnon (vt aliquid de meo addã) quàm minimò, auxiliantia, cùm legiſſent poſteriores medici, hinc (fortaſſe) conſultò moti fuerunt, vt medicamenta quædam purgantia, vino macerarent, & horis aliquot infunderent, ad conciliandã ei medicamen-

Varia antiquorum vina ad varios affectꝰ.

toſam facultatem. Quod, Dij boni, quanto applauſu, & corporis totius conſenſu ſic hauritur! Quas, obſecro, vireis in corpore clementer ac blandè ita non exerit? Quam ſuauitatẽ medicamentis & rebus, quibuſcum miſcetur, non affert? Quas facultates cerebri, ventriculi, iecinoris, cordis & inteſtinorũ non roborat, ſubſtantiæ, ac naturæ ſuæ familiaritate, quæ nobis amica eſt, aſſueta, &, penè dixerim, congenita? Hinc nimirum Galenus noſter, Falernum Mithridatio, & Theriacæ miſcendum præcepit, vt multorum amarorum, quibus conſtant antidota illa, iniucunditatem tegat, & ventriculo qui amara auerſatur, ſuauitatem conciliet, contétricémque eius vim roboret. Rectè itaque ac prudenter ſolertes medici factitia vina excogitarunt, quæ facultates impreſſorũ illis medicamentorum, celeriter ac iucundè toti corpori, eſſentiæ tenuitate, ac familiaritate diſtribuerent, & à variis affectibus illud opportunè liberarent, abſque noxa, tædio, ac nauſea. Horum compoſitiones multiplices, & artificia diuerſa, tibi candidè, vt omnia, proponere ac paucis exponere, nec detrectabo, nec grauabor: vt habeas è multis quæ pro arbitrio ſeligere & ſequi poſſis.

Vini facultates miræ in corpus.

Vinorum medicamentoſorum artificioſæ aliquot concinnationes, tam per vindemiam, quàm alio quouis tempore aggrediendæ. CAP. I.

VINDEMIÆ tempore, muſtum ex albis racemis, iíſque optimis, ac minimè vitiatis expreſſum

preſſum (ſi albo vino delectaris) vel ex aliis comparatum, ſeliges ac ſepones: & antè quàm efferueat, in doliolum, cadum, lagœnam, vel aliud vaſculum, ex munda & proba materia concinnatũ, opportunè infundes. Sed ita, vt priùs ſelectę materiæ tuæ medicæ, lotæ ac purgatæ, in dictum vaſculum deſcenderint: ſiue herbæ fuerint illæ, ſeu radices, flores, ſemina, ſpecies, aromata, fructus, grana, aut res aliæ quæuis medicamentoſæ, quarum facultates muſtum imbibere, ac præ ſe ferre ſatagis. Quod equidem duodecuplam proportionem habere debet ad dictas materias plùs, minùs, pro intenſiore & remiſſiore illarum ſapore, odore & qualitate. Id vbi factum erit, ſcutellâ vno latere apertâ, vel illo aliquantulùm ſublata, vinarij tui vaſis oſculum, & ſupremum ſpiraculum, operies: vt fæces ſenſim ab imo ad ſummum tendentes, liberum habeant emiſſarium, & quod medicato halitu ac feruore ſurſum volitat, deſpumatum ad inferiora retrudatur. Vbi feruor reſederit, & deſpumatio ceſſauerit, vas omnino replebitur, (quod pro aliis deinceps dictum velim) &, ne quid effluat, diligenter ſtipabitur, ac loco idoneo in vſum ſeponetur: qui poſt duos menſes opportunus erit. Vides quanto artificio hîc elaboratur, & quaſi à natura conficitur, &, vt ita loquar, incorporatur, quod iniectum & comprehenſum eſt. Nam per naturalem muſti calorem, validámque ebullitionem, interna rerum infuſarum, necnon confuſarum fit agitatio, velitatio & impreſſio. Quâ vinũ, multò ſuperius, viribus propriis eas ſpoliare, ſibíq; proprias facere,

Primus modus componendorũ vinorum medicatorum.

Pulcherrima narratio, pro ſequentibus valde notãda.

Arguta philoſophia & non vulgaris.

imbibere, &, vt theologicè loquar, tranſſubſtantiare, viis, modíſque omnibus molitur, ac tandẽ aſſequitur. Ex quo medicamentoſum euadit, & hinc vi admodum penetrabili, artifice induſtria, inſitas, conceptáſque rerum immiſſarum, ſibíque creditarum facultates, ad omnia corporis membra, in nictu oculi, iucundè perfert ac diſtribuit, abſque vllo naturæ grauamine, tædio, nauſea, aut faſtidio: ſicuti probatum, expertum, ac ſummè obſeruatum habemus, ſcimus, ac vidimus. Hoc primum eſt concinnandorum vinorum artificium paratu admodum facile, ſed mihi vtcunque ſuſpectum. Nam periculum eſt, ne muſto immerſæ, aut natantes materiæ, ex mora, loci natura, difflatione præpedita, & aliis, vitium trahant, ac vinum ita labefactent, vt ætatem ferre non poſſit, ſed in vappam illico abeat, aut ante tempus aceſcat. Quare præſtaret, feruore vini ſedato, & deſpumatione facta, illud elutriare, & in alterum vas transfundere: incluſáſque materias excludere, & procul amandare. Niſi malles aliud muſtum illis ſuperfundere, & hinc comparatum vinum, quod priore multò erit imbecillius, pauperibus ægrotantibus elargiendum cuſtodire.

Refutatio ſuperioris artificij.

Eſt alter modus quamplurimis vſitatus ac familiaris, cuius talem habeto formulam. Medicæ materiæ, pro concepto cuique ſcopo electę, in optimi muſti iuſta quantitate (comparato ad id vaſe idoneo) tantiſper coquuntur, & temperato igni, ex ſemiuſtis carbonibus accenſo, tandiu leniter bulliunt, ſpuma ad vnguem excluſa,

Secundus modus.

donec

donec pars tertia, plùs, minùs, abſumpta fuerit: aut muſtum ipſum, rerum immiſſarum ſaporem ac odorem exactè imbiberit. Id vbi factum eſt, noctem integram adopertum vas, cum ſuo vino & materiis quieſcit, ſequente luce, per vimineum colatorium omnia tranſmittuntur, ac vinum ita percolatum alteri muſto (ſed minoris quantitatis) vaſe ad id accommodo, diligenter remiſcetur, & tranſvaſatur: aptato ad ſummum eius ſpiraculum & emiſſarium operculo, qua nuper ſcriptum eſt formula: vbi perfectè deferbuit,& defæcatum eſt, ritè impletum,operculatum & clauſum, loco idoneo, in vſum cuſtoditur, ac ſeponitur. Sed rurſum modus iſte (quanquam non ignobilis) ſua non vacat ſuſpicione, ob rerum immiſſarum ebullitionem plùs æquò (fortaſſe) maiorem vel minorem, intenſiorem aut remiſſiorem, nulla graduum baſi in his præſcripta & obſeruata. Nam ſunt multa quæ longam coctionem ſuſtinent, alia verò breuem: cuius ſi non habeatur perſpecta ratio, vires decoctorum reſoluuntur, & in fumos illico abeunt. Quare ſatiùs eſſet, ac multò conſultiùs, medicas materias tādiu in muſto macerare,donec illarū naturam ac facultates, tam guſtatu, quàm odoratu,induiſſe ac ebibiſſe deprehendetur. Quod vbi cōſtabit, lenta ebullitione eáq; leui, negotiū, quo dictum eſt modo, facilè abſoluetur.

Infirmatio ſuperioris modi.

Conſilium notandum.

Aliæ eorundem vinorum artificioſæ compoſitiones, magis tritæ ac vulgares.

CAP. II.

Primus modus.

SVNT aliæ medicandorum vinorum methodi, quas paucis tibi expediam. Medicæ materiæ recẽtes, aut, ſi id minùs licet, ſemiſiccæ, & negligenter contuſæ, lineo, aut cannabino ſacculo admodum raro imponuntur, & ad præſcriptas formulas in optimo muſto præmadent atque innatant, additis lapillis, ſi leuiores erunt, vt in vino hyſſopite docet Dioſcorides. Vbi ſatis emaduerint, & maceratæ fuerint (quod ex ſapore & odore muſti illis imbuti percipitur) tum demum blãdè, & quantùm licet, expeditè coquuntur, deſpumantur, & excluſo ſacculo, factáque illius forti expreſſione, vinum ita medicatum, alteri (ſed minoris quantitatis) miſcetur, & nonnihil mouendo, agitatur. Id vbi exactè in ſuo doliolo deferbuit, diligenter repletum & operculatum, diligentiùs cuſtoditur.

Secundus modus.

Alij in generoſum vinum (nihil refert nouum fuerit, necne, adhæc album an rubrum) ſelectas, pro arbitrio, medicas materias, lotas ac repurgatas immittunt: & horis aliquot, vt dictum eſt, ibidem macerant, coquunt, deſpumant, percolant: & abſque vlla expreſſione, vinum in vas mundum deponunt, replent, optimè claudunt, & vſui reſeruant. Hæc via trita eſt ac vulgaris, quam etiam nouit media de plebe popellus. Probarem ſanè materias ſacculo aut linteo vbique includi, vt commodè, & abſque vini iactura, excludi

cludi ac retrahi poſſint. quod Dioſcorides vbique facit.

Qui ſolertiores ſunt, & ingenio perſpicaciore ſecreta rerum explorant, medicas eaſdem materias, quo dictum eſt modo, apparatas, cum duodecupla quantitate racemorum alborum, aut nigrorum, miſcent, confundunt, & vindemiæ more, calcant, vnáque tandiu in doliolo ad id congruo, aliorum vinorum more efferueſcere permittunt, donec clarum & defæcatum vinum, ex his miſcellaneis ſecerni poſſit. Id vbi animaduertunt tranſvaſant, & vbi iterum deferbuit replent, & cuſtodiũt. Sed ea de re in compoſitione vini Guaiaci fuſius ſcripturi ſumus. Quod ad reliquias materiarum attinet, vinum illis deſuper iniiciunt, referueſcere ſinunt, exhauriunt, vt vina alia curant, & in vſum ægrotantis familiæ ſeponunt. Nam tantùm diſtat inter hoc poſtremum, & præcedens, quantùm diſtant (quod dicunt) æra lupinis. Hic modus mirum in modum mihi arridet, ob legitimam rerum fermentationem, permiſtionem, ſequeſtrationem, inſinuationem, & alia, quæ ſciens omitto, & volẽs prætereo, ne longa narratio tædium pariat. *Tertius modus.*

Non deſunt qui vina iſta inualeſcente æſtu, (dum inſana Canicula meſſes concoquit, & ardenteis contriſtat Sirius agros) vitreis phialis, ad Solis viuificum ignem, conficiant: artificio non damnando, & conatu nequaquam inutili, ob cauſas nobis alibi expreſſas. *Quartus modus.*

Quædam obſeruanda, cùm in præcedentibus, tum ſequentibus. CAP. III.

Primum in hac œniatria ſeruandum. HIC ſuperſunt quædam, ex Dioſcoride, & aliis, nunc demum aperienda, quæ in octo capita paucis digeram. Primum, vinorum factitiorum vaſa debere impleri: quia non plenis facilè in acorem tranſeunt vina, & promptiſſimè corrumpuntur: quod populare eſt. *Secundum.* Secundum, Medicata vina, perinde atque medicaméta, rectè valentibus inſalubria eſſe, niſi ad morbi alicuius præcautionem ſumantur, ex conſilio docti & prudentis medici. *Tertium.* Tertium, febricitantibus ſummo delectu & iudicio exhibenda eſſe, imò verò, ſi Dioſcoridi credimus, abdicanda: præſertim quæ cum frigorificis rebus nihil habent commune. Nam vinum ad febrem, eſt vt ignis ad ignem. *Quartum.* Quartum, factitia vina miſturarum vires ſibi aſciſcere. Quare non difficile fuerit iis qui rerum naturas norunt, medicatorum vinorum vires coniectura quadam aſſequi: vt in vino è Betonica tradit Dioſcorides, quod nos paulò pòſt deſcribemus. *Quintum.* Quintum, vina iſta dum in vſum traducuntur, & è ſuis doliolis identidem hauriũtur, periclitari vapeſcere, aceſcere, aut aliter vitiari: niſi maturè illis proſpiciatur. Quod fiet ſi optimum oleum ſalis expers ſuperfundatur. Nam veluti tectorio quodam, ab huiuſmodi labe illa defendet. *Sextum.* Sextum, medicamẽtoſis vinis, vti etiam aliis, ſummè commodare, vel incommodare vaſa, in quibus reponuntur, & ligna ex quibus illa compingũtur. Sic factum & expertum videmus,

vt vinum

vt vinum in cadis, vel doliolis Tamaricinis conditum & ſeruatum, lieni ac ſplenicis magnoperè conferat: & in Fraxineis peſti ac venenis conſtāter repugnet, & ita de multis, ne ſim narrando moleſtus. Septimum, vina medicata quæ cum muſto fiunt, non eſſe vſui antè x L. dies, vel menſes duos ab eorum deferuefactione. ſecus autem de aliis. Octauum, abſque arduo labore & ſumptu, vinum medicatum fieri ſine igne & ebullitione, ſi quæ viſum erit in faſciculum deligaueris, & vino immerſeris, adiecto lapide pendulo, vt materiæ, hoc veluti ponduſculo degrauaræ, in vinum deſcendant. Idem fiet, ſi linteolo raro, vel ſacculo mundo materias incluſeris, &, vt dictum eſt, in vinum demiſeris. Quod diebus nonnullis hinc exactis guſtandum erit, & paulò pòſt reguſtandum: & tandiu repetendum, donec vinum, rerum infuſarū ſaporem ac odorem in ſe tranſtuliſſe, & exactè ebibiſſe videbitur. Quod vbi deprehendes, tum demū materias excludes, & vinū habebis pro illarū facultatibus medicamētoſum, tibi ſedulò cuſtodiēdum, & ne difflatum admittat, accuratè obturandum. Superioribus addere πάρεργον non erit, quòd quę inſignem habent qualitatem, & vino remiſceri debent, parua mole, maximam illius quantitatem exigent, ob ſaporis, vel odoris excellentem vim, citam penetrationē, & extemporaneam inſinuationē, quæ & guſtui & olfactui ſeſe ſtatim imprimit. Hęc ſi nimia erit, & ob id ingrata, dulcibus, odoratis ac ſuauibus emendari, vel ſaltem tegi & diſſimulari poterit: ſicuti in medicatis fructibus docuimus. Sed de

Septimum.

Octauum.

Preceptum valde obſeruandum.

Paraſceue ad vinorum medicãtium facultates.

artificiis vinorum medicatorum hæc ſatis erunt. Nunc demum reſtat, vt particulares aliquot eorundem formulas tibi proponamus, cum propriis ſingulorum auxiliis, vſu, & remediis: gradatim ab antiquorum placitis & formulis, ad recẽtiorũ ſcripta, modos & experimẽta eundo. Quod vt dictum, ita etiam factum agnoſcas, ſic verba ad rem confero & deduco.

VINORVM MEDICATORVM ET MEDICANTIVM PARTICVLARES aliquot formulæ, & præſidia, ex Græcis Florentini Georgicis.

Vinum factitium ex Roſis, Anetho & Aniſo.

Trium vinorum factitiorũ vires & naturæ.

IN vinum muſtum, vel aliud, coniicito roſarum exunguium & montanarum, necnon aniſi ac mellis partem, cum modico croco: ſimul ligato omnia. Id cõmodum erit ſtomachicis & pleuriticis. Colligato præterea Anethi ſemen in linteo, & in vinum demittito: ſomnificum erit, vrinam mouebit, ac cibos cõcoquet. Rurſus Aniſi ſemen, vino, vt dictũ eſt, iniicito, difficultatẽ lotij emendabit, ac viſceribus ſummè proderit.

Vinum ex Aſaro, Pulegio, & Fœniculo.

Primum vrinam elicit, hydropicos & ictericos iuuat, hepaticos corroborat, iſchiadicos & tertianarios recreat, ac febrium rigores ſoluit. Secũdum, aduerſus ſerpentium & reptilium venena vtile eſt. Tertium, lapſam appetentiam erigit,

ſtomachum firmat, & vrinas mouet.

Vinum ex baccis Lauri, Petroſelino, & Conyza.

Vinum ex baccis Lauri, tuſſi, pectori, torminibus, & difficultatibus vrinæ auxiliatur, ſenibus prodeſt, aurium doloribus ſuccurrit, ſerpentibus ac reptilibus aduerſatur, & mulieres, quibus vterus ſtrangulationem minatur, apprimè iuuat. Ex Petroſelino, ventriculum roborat, eius flatus diſcutit nauſeabundos, appetentiam excitat, vrinam ducit, & ſomnum conciliat. Ex Conyza, ſtomacho eſt valde accommodum: paralyticis, ſtupentibus, tremulis, torminoſis & nephriticis opitulatur, peſtilentibúſque morbis ſummè conducit.

Vinum ex Ruta, Fœno græco, Hyſſopo, & Apio.

Primum aduerſus venena, venenata medicamenta, flatus, & reptilia, auxiliare eſt. Secundum hepati plurimùm prodeſt, præſertim ſi fœnum græcum fuerit contuſum. Tertium, pectus purgat, coctionem iuuat, & aluo eſt vtile. Quartum confert lotio reddendo, appetentię ac neruorum præcordiorúmque doloribus. Sed apij ſemen debet mitti contuſum in vinum.

Vinum ex Abſinthio & Thymo.

Abſinthij, maximè Pontici, drachmas octo contunde, & raro linteolo illiga: demum in amphoram cum caſſia iniice, & muſtum optimum ſuperfunde, relicto ſpiraculo, vt ferueſcat: deinde reple, & ſerua. Vſus erit ad præcordiorum ac hepatis dolores, necnon ventriculi cruditates, & affectus alios eiuſdem. Eiicit etiam animalia quæ in inteſtinis connutriuntur. Vinum ex Thymo

Amphora libra 80.

ſic concinnatur. Thymum dum floret collectum & ſiccatum, terito: deinde in dolium chœnices quatuor indito, & vini albi metreta affuſa dolium ad dies XL. oblinito. Potens eſt mulieri lac attrahere, & ægritudines fœmineas emendare. Hactenus Florentinus inter Græcos geoponicos & medicos eximius.

Chœnix libræ 2. & quadrans. Metreta, lib. 108. menſurales.

MEDICATORVM ET MEDICANTIVM VINORVM PARTICVLAres aliquot formulę & pręſidia, ex M. Catone.

Vinum factitium ad aluum mouendam.

IN vinum muſtum veratri atri manipulum in amphoram coniicito: vbi ſatis efferbuerit, de vino manipulum eiicito: id vinum ſeruato ad aluum mouendam. De eo cyathum ſumito, miſceto aqua, & bibito ante cœnam, ſine periculo aluum mouebit: vel cyathum in cæteram potionem indito, aluum mouebit, & poſtridie perpurgabit ſine periculo.

Cyathus, vnc. 1. ſemis.

Vinum concinnare, ſi lotium difficiliùs tranſibit.

Iuniperum in pila contundito, libram indito in duobus congiis vini veteris, in vaſe mundo deferuefacito. Vbi refrixerit, in lagœnam mittito: mane ieiunus cyathum ſumito, proderit.

Congius, libræ 10.

Vinum ad Iſchiadicos.

De iunipero materiam ſemipedem craſſam minutim concidito, feruefacito cum vini veteris congio. Vbi refrixerit in lagœnam confundito, & poſtea

& poſtea vtitor id vini cyathum: ieiunis manè proderit.

Vinum ad tormina, & ſi tineæ, & lumbrici moleſti erunt.

Sumito triginta mala punica acerba, contundito, indito in vrceũ, & vini nigri auſteri congios treis ſuperponito: vas oblinito: poſt xxx. dies aperito, & vtitor: ieiunus heminam bibito. *Hemina, vnc. 10.*

Vinum ad dyſpepſiam & ſtranguriam.

Malum punicũ vbi florebit colligito: tres heminas in amphoram infundito: vini veteris quadrantal addito, & fœniculi radicem puram contuſam ad heminam vnam: oblinito amphoram, & poſt dies xxx. aperito, & vtitor. Vbi voles cibum cõcoquere & lotiũ facere, hinc bibito quãtum voles ſine periculo. Idem vinũ tineas etiam perpurgat & lumbricos, ſi ſic concinnes. Incœnatum iube eſſe: poſtridie thuris drachmam conterito, & mellis cocti drachmam vnam, & vini prędicti ſextarium: dato ieiuno, & puero pro ætate triobolum, & vini heminam. Hactenus M. Cato, qui in menſuris paulò eſt liberior, ſi hæc tempora & corpora ſpectes. *Quadrãtal idem quod amphora.* *Triobolus, drachma ſemis.*

MEDICATORVM ET MEDICANTIVM VINORVM PARTICVLARES aliquot formulæ, & præſidia, ex Dioſcoride.

Vinum Rhodites, ſeu è Roſis. *Mina & libra, idem.*

ROSARVM contuſarum minam linteolo deligatam, in muſti ſextarios VIII. demer- *Sextarius, lib. 2. cum vnc. 8.*

gito, & poſt III. menſes defæcatum vinum transfundens recondito. Vtile eſt his qui febre carent, & ad ventriculi coctiones, eiúſque dolores, à cibo potum. Valet etiam contra humidas aluos & dyſenterias.

Vinum Abſinthites.

Variæ ſunt apud Dioſcoridem vini huius concinnandi formulæ, ex quibus hanc paratu faciliorem tibi ſelegimus. Abſinthij Pontici mina tuſa, & raro linteo deligata, in cado muſti maceratur binis menſibus. Vtile eſt vinum id ſtomacho, vrinam mouet, coctionem tardam accelerat. Hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: faſtidia diſcutit, & iis prodeſt, quibus ventriculus negotium exhibet. Valet contra longam præcordiorum diſtenſionem, & inflationes, teretéſque ventris tineas, & remoratos menſes.

Cadus qui & metreta dicitur, capit libras 108.

Vinum Hyſſopites.

Libra foliorum hyſſopi tuſorum, & linteolo raro cum quibuſdam lapillis inuolutorũ (vt degrauatus pōduſculo faſciculus ſidat) in muſti amphoram coniicitur. Vinum poſt XL. dies defęcatum elutriatur. Prodeſt contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterẽ tuſſim & ſuſpiria. Vrinam cit, torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, ac menſes mouet.

De amphora vide ſuprà.

Vinum è Betonica.

Herbam ſemine pręgnantem cum ſuis ramulis, libræ vnius pondere, congiis duobus vini macerant, & poſt VII. menſem trãsfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipſe, pollet. Et, vt in vniuerſum dicatur, factitia vina, miſturarũ

De congio ſuprà.

vires

vires ſibi aſciſcunt. Quare non difficile fuerit iis qui illarum naturas norunt, vinorum vires cõiectura quadam aſſequi. Veruntamen vinorũ vſus febricitantibus abdicandus eſt. Fit etiam è Betonica acetum ad eadem vitia vtile. *Præceptum vniuerſale & notandum.*

Vinum Thymites ſeu è Thymo.

Valet contra ægras coctiones, faſtidia, dyſenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morſum frigus inſequitur, aut putreſcit locus. Ad eadem pollet vinum Origanites.

Vinum ex Aſaro & Dauco.

Prius vrinam ciet, ac hydropicis, regio morbo laborantibus, hepaticis, iſchiadicíſque conuenit. Poſterius facit ad dolores thoracis, præcordiorum & vuluæ. Menſes pellit, ructus euocat, & vrinam cunctantem ducit. Prodeſt etiam tuſſi, ruptis & vulſis.

Vinum Saluiatum & Marrubiatum.

Quod prius eſt, valet contra renum, veſicæ & laterum dolores, ſanguinis reiectiones, tuſſim, rupta, vulſa, & ſuppreſſos menſes. Poſterius conuenit vitiis pectoris, & omnibus morbis quibus marrubium confert.

Vinum ex Apio, Anetho, Fœniculo & Petroſelino.

Omnium eadem eſt conficiendi ratio, & vires eædem. Sumuntur ſeminis apij recentis maturi & cribrati vnciæ nouem, linteo raro colligantur, & in muſti amphoram demittuntur. Appetentiã excitat, ſtomachicis auxiliatur & difficili vrinę, ac faciles ſpiritus facit.

Vinum Granatorum.

Ex variis artificiis quibus vinum iſtud concinnatur, hîc aliquot Dioſcoridi ac recentioribus probata conſcribemus. Succus exprimitur ab acinis Punicorum, quibus lignoſus abeſt nucleus (apyrena vocant) & ad tertias decoquitur, ac ita reponitur. Efficax eſt contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. Vrinam mouet, aluum aſtringit, & ſtomacho admodum eſt vtile. Alij repurgatos Punicorum acinos, ſtatim prælo ſubiiciunt, & expreſſum ſuccum vitreis amphoris recondunt, ibique per ſe tandiu efferueſcere ſinũt, quouſque deferbuerit & ſubſidat fæx. Deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximũt, & oleum ſuper affundunt, ne mora longa vapeſcat, vel corrumpatur & aceſcat. Sunt qui repurgatos acinos cum pari menſura vuæ nigræ, ſaporis auſteriuſculi, remiſceant, calcent, & per ſe efferueſcere ſinant, quoad vinum clarum euadat. Deinde percolatum, in doliolis adſeruant: ſic enim guſtui plurimùm arridet. Modum alium expeditũ reperies in noſtro Alexikepo, ſeu auxiliari & medico Horto, campi VII. area XI. vbi de facultatibus Punicorum agimus, quas etiam agnoſcit vinum ex illis concinnatum, quando factitia vina miſcellaneorum ſuorum vires ſibi adſciſcunt: vt ex Dioſcoride propoſuimus in vino è Betonica. A quo plura, & longè diuerſa vinorum medicatorum genera repoſces.

Varij modi componendi vini Punicorum.

VINORVM MEDICATORVM ET MEDICANTIVM PARTICVLARES aliquot formulæ & auxilia, ex Arnaldo Villanouano, & aliis.

Vinum mirabile pro melancholicis.

QVI laborant melãcholia ex bile aduſta collecta in vaſis hepatis ac venarum, vt ſcribit Arnaldus, aut natura ſunt billioſi, componãt ſibi vinum ſecundum aliquam ex præcedentibus formulis,quod capiat bugloſſi, meliſſæ, ſcolopẽdriæ, epithymi, behen albi & nigri, polypodij querni,foliorũ ſenæ,roſarum rubrarũ exunguiũ, florum borraginis & bugloſſi, ſingulorum mundatorum,quam voluerint partem, iuxta proportionem vini cõcinnandi.Huius vſus ſalubris erit, per veris & hyemis tẽpora, & maximè autumni, in quo præcipuè viget melãcholia. Si diu ſeruari debet,tuendæ tantùm ſanitatis gratia, & nõ profligando præſenti morbo, excludetur ſena, & loco eius ſubſtituetur behen albi & rubri, ana (vt loquuntur) hoc eſt ſingulorum,vncia vna. Vinũ id melancholicis triſtitiam aufert, ærumnoſas cogitationes abigit, lætitiam inducit, rationem componit, cor exhilarat, & humorum incinerationes emendat. Valet etiam aduerſus quartanas ex aduſtione factas, & ſanguinem à limo ac fæcibus repurgat, corporíſque habitum reparat. Poteſt id vinũ alteri miſceri, & ſolito more ſumi, ſi paulò potentius ac medicamentoſius eſſet. *Vſus vini melãcholiã emẽdantis.*

Vinum Cardiacum ſeu cordiale.

Fit ex borragine, meliſſa, bugloſſo, & cinnamomo. Prodeſt aduerſus cordis palpitationem, & cardiacum affectum. Sanguinem corruptum emaculat, ſcabiem abolet, lepram curat, ſpiritus recreat, & animum exhilarat. Melancholicos humores & aduſtos per vrinas educit, ac cerebrum à craſſis, turbulentis & ærumnoſis melancholiæ fumis expedit. Quibus addo, ait Villanouanus, quòd dementes & furioſos, vinculis retinendos, plurimùm recreat, & ad rationis diſcretioniſque vſum perbellè reducit. Teſtis eſt mihi conſcientia, inquit, niſi viderim matronam quandam hinc liberatam : quæ frequenter ex quauis iracundia, velut demens & impos animi efficiebatur, dicenda tacenda loquebatur, & adeò furioſa & intractabilis fiebat, vt ligari cogeretur, donec deferbuiſſet furor, & illa ad ſe rediiſſet. Fuit ei præſtantiſſimo auxilio, & præſentiſſimo remedio, vini iſtius vſus, indicatus à peregrino homine quodam, eleemoſynā pro foribus dictæ matronæ implorāte, vt ille idem Villanouanus ſcribit. Qui etiam teſtatur ſuccum borraginis, aut bugloſſi defæcatum, ſeu (vt loquuntur) clarificatum, ad ſuperiores affectus valde prodeſſe, ſi vino miſceatur, & quotidie hauriatur : nec indiget vlla dulcoratione, quòd ex ſe multùm ſit dulcis ac ſuauis ſuccus ille.

Vinum bugloſſatum.

Hiſtoria pulchra.

Succus borraginis.

Vinum Paſſulatum, vel Vuarum Damaſcenarum.

Paſſulæ & Damaſcenæ vuæ, ſuccoſæ & à ſuis vinaceis vel nucleolis repurgatæ, ac parum contuſæ,

tuſæ, mittuntur in vas idoneum, cui ſuperfunditur muſtum, & quibus dictum eſt modis perficitur. Vtile eſt ſenibus, valetudinariis, pituitoſis, melancholicis, & mulieribus delicatulis. Pectus lenit, iecur & ventriculum roborat, ſanguinem emendat, putrefactioni reſiſtit, nauſeas tollit, corpus impinguat, ac bellè nutrit. Aſthmati & tuſſi auxiliatur, coctricem facultatem cum aliis naturalibus, ſummè iuuat, & lienteriam, aluíq; fluxiones compeſcit. Syncopem tollit, humiditates conſumit, ac hydropi aquoſæ ſuccurrit. Paucis, qui hoc vino vtitur à pituitoſis infirmitatibus defenditur. *Vinum præſtātiſſimum & ſaluberrimum.*

Vinum Cydonites, ſeu Cotoneorum.

Vinum melites, ſeu cydonites ſic fit. Mala cotonea, ſeminibus ſuis caſtrata, fruſtulatim ſcindūtur, rapi modo, vt ſcribit Dioſcorides, & duodecim librarū pondo, in muſti metretam, diebus xxx. macerantur: poſtea defæcatum vinum reponitur. Id aſtringit, roborat, & recreat. Vnde cardiacis, ſtomachicis, hepaticis, dyſentericis, nephriticis, & vrinæ difficultatibus, ſummè prodeſt. Qui poſt macerationem exempta cotonea coquere volet, ac per ſaccum excernere, & ſaccharo condire, habebit cydoniatum ſatis laudabile, & familiæ ægrotanti ſalutare. Eſt & Hydromelum multis celebratum, ac falsò Hydromel à pleriſque nuncupatum, cùm nihil mellis admittat, & nomen habeat ab aqua, & cydoniis, quæ Græci μῆλα nuncupant. Huius compoſitio hunc habet modum. Nouis imbribus nimirum vernis, cœleſtis aqua mundo vaſe excipitur, diu *De metreta ſcriptū ſuprà.* *Compoſitio Hydromeli.*

in vmbra quieſcit, percolatur defæcata, & in ea tandiu macerantur cydonia, ſuis interaneis purgata, & fruſtulatim diuiſa, donec ſuccus tranſiiſſe videatur in colorem vini gilui, aut pallidi. Demũ aqua illa per dies caniculares longo tempore inſolatur, vel lento igni, ex carbonibus abſq; fumo excitato, coquitur, ac deſpumatur: poſtea in vas refunditur, quod diligenter opertum, loco idoneo ſeruabitur. Poſt ſeptimum menſem pro vino vti licebit, ad omnia corporis vitia, quæ robore virium & aſtrictione indigent: cuiuſmodi ſunt reſoluta, diſſoluta, imbecilla, ſudoribus diffluentia, & ſimilia. Viſcera omnia laxa recolligit, nauſeam & vomitum compeſcit, lapſam appetẽtiam erigit, ventriculum firmat, lubricas aluos retinet, hepar calidum emendat, hæmoptoïcis & ſanguinem ſpuentibus ſuccurrit, coctionem adiuuat, ac reptantes in cerebrum vapores deprimit. Ante cibum retentricem facultatem ſtabilit, inteſtinis robur addit, & deprauatum illorum motum componit. Vſus eius omni ætati, ſexui ac regioni, vt ſcribit Auicenna, valde congruit, lætitiam inducit, ſitim reſtinguit, colorem faciei reparat, debiles renes confirmat, ebrietati ac crapulæ occurrit, & conualeſcentibus omnibus valde prodeſt. Sed de multis id illi eſt admirabile, quòd contra auram peſtilentem, venena; ac venenata, diuinitùs opponitur, & præbibitur, quemadmodum ſæpiùs exploratum vidimus. Cæterùm, ſi quis volet ex tempore vinum cydonites ſibi comparare, ſed ſuperiore multò infirmius, aſſata cotonea, depellata, & adhuc calentia in vi-

Vires præſtantiſſimæ hydromeli.

Notandũ & obſeruandũ.

in vinum generoſum mittat, & horis aliquot inibi maceret, deinde vinum illud percolet. Vel purgata cydonia & exenterata, in vino albo perſtrenuo ac ſubtili, diem vnum vel alterum inſuccari, & inebriari ſinat, poſtea igni lento, & vaſe mundo, ad id accommodo, excoquenda componat, vinúmque illud tranſcolet, ac in vſum cuſtodiat. Si reliquias cotoneorum, vt paulò antè oſtendimus, condire volet, habebit cydoniatum non ignobile. Cui, poſt ſecretionem & ſacchari miſturam, ſi vnà etiã Rhabarbari optimi, & ſubtiliter puluerati, idoneam portionem adiecerit, aut clementer purgans ſimplex medicamentum aliud addiderit, & miſcellanea illa confuderit, tribulauerit, & recoxerit, habebit præſtantiſs. cydoniatum, & valde accommodum aluo mouendæ, & corpori vacuando, ídque multò certius & ſalubrius, quàm ex eo quod ſcammoniatum & diagridiatum Lugduno adfertur: quẽadmodum in Horto noſtro medico haud ita pridem multorum remediorum & ſecretorum acceſſione aucto & illuſtrato, ſcripſimus. Ad quem, vt reliqua cotoneorum ſecreta agnoſcas, te libenter mitto & inuito. Inuenies illic quod didiciſſe iuuet.

Aliæ formulæ componẽdi vini cydoniati.

Quomodo fiat cydoniatum laxatiuum.

Vinum Roſmarinatum.

Vinum ex Roremarino concinnatum, nouum non eſt, nec in noſtra Europa inuentum: de quo hunc in modum ſcribit Arnaldus Villanouanus, autoris cuiuſdam anonymi verba referens. Cùm eſſem, inquit, in Babylonia, multis precibus & inſtanti efflagitatione accepi à quodã vetulo & docto medico Sarracenorum, virtutes Roriſmarini,

Inuẽtio vini Roriſmarinacei.

quas Rabi quidam pro ſummis habebat arcanis nemini publicandis. Inter alias vinum proponebat, cuius compoſitio non degenerat à formulis aliorum vinorum medicatorum. Eius facultates planè ſunt admirandæ in omnibus frigidis ægritudinibus, præſertim capitis & neruorum. Languentem & deiectam appetentiã excitat, cor ſuo odore dilatat, ſpiritus omnes recreat, diſſipatos recolligit, cerebrum roborat, membra laxa & fluida ſtabilit, ac tremulas corporis partes confirmat, tam potu, quàm fotu: dum facies eo eluitur, elegãtem ac ſummè pulchram reddit, expolit & erugat. Si arteriæ brachiorum & temporum eo intingãtur, & foueantur, illico vires cerebro & cordi communicant, & proinde auræ contagioſæ ac peſtilenti morbo valde occurrũt, partes illas principes aduerſus huiuſcemodi luẽ armãdo ac roborando. Vſum inſuper habet ſummum, ac facultates eximias, vt corpus reddat immune ab anthracibus, furunculis, ſcabie, & malignis puſtulis omnibus, excremẽtitias ſuperfluitates ac ſuperflua & muccoſa excrementa diſſipando, & internas corruptiones emendando. Pituitam incîdit, melancholiam diluit, ſanguinem emaculat, obſtructa reſerat, craſſa tenuat, lenta diſſecat, & ab omni corruptela corpus vindicat. Quandocunque os vino iſto colluitur, ſuauem & odoriferum conciliat halitum, dentes emundat, gingiuas roborat, & ſi quod vitium illis ineſt, ad vnguem curat. Hulcera manantia & humida reſiccat, putridíſque febribus ſummè auxiliatur. Si quis à longa infirmitate reualeſcens, pane toſto, & huic

Miræ facultates vini ex Rore marino.

huic vino intincto, necnon ſaccharato, ieiunus vtatur, collapſam appetẽtiam ſuſcitabit, ac ventriculo ſummè commodabit. Phthiſicos, hecticos, paralyticos, lethargicos, epilepticos, cardiacos, quartanarios, cœliacos, pulmonarios, podagricos, nauſeabundos, & fluxionibus obnoxios quoſuis, tam potu, quàm fotu, mirum in modum adiuuat. Quod etiã præſtare fertur vinum macerationis & decoctionis florum eiuſdem. Sed ex omnibus facultatibus, quas præſtãtiſſimas habet vinũ iſtud, ea eſt, quòd theriaces vicarium vbique habetur, cõtra venenatos cibos & potiones, necnon venenata omnia, aut veneni naturam habẽtia. Quod poſtremum erit, mirandum in modum auxiliatur mulieribus, quæ menſium ſuppreſſione & vteri affectibus laborant: facítque plurimũ ad conceptus, etiam ſi longo tempore deſperati ſint. Hæc partim ex Villanouano, partim ex multorum experimentis & libris, bona fide hîc tibi communicare & impertire voluimus.

Reualeſcẽtes ex longa infirmitate.

Vinum Roſmarinatum theriaces vicarium.

Vinum obſtructiones aperiens, & melancholicos emendans.

Fit ex foliis & radicibus cichorii, ſcolopendræ, endiuiæ, & aliquot ſummitatibus abſinthij. Quæ poſt longam macerationem in vino, & ſufficientem decoctionem percolantur, & vinum aliud ſuperfunditur, recoquitur, ac poſtremò per colatorium exceptum, priori miſcetur, & in vaſe idoneo reſeruatur. Si inſignem amarorem, aut guſtum aliquem ingratum præ ſe tulerit emendabitur, quo dictum eſt modo in fructibus medicatis. Valet tale vinum ad tollendas

Vinum ad omnes obſtructiones.

obſtructiones hepatis, lienis, & viſcerum, amoliendóſque affectus hinc natos: quales ſunt icterus, nubilium pallidi colores, & ſimiles. Si vncia vna, vel drachmæ decem epithymi & polypodij quercini, modicè contuſorum, macerentur in ſelibra generoſi vini albi, & leniter ferueant, deinde percolentur & hauriantur, melancholicis opem miram adferent, ſi potio per aliquot dierum interualla repetatur. Compoſitio copioſa fieri poterit, & ad vſum reſeruari.

Vinum pro melancholicis.

Vinum Euphragiatum ad oculos.

Mittitur Euphragia in muſtum, & quibus dictum fuit modis conficitur vinum, cuius vſu oculi ſenum iuueniles fiunt. Nam impedimenta quibus viſio deprauatur, aut imbecillior euadit, ab omni homine cuiuſcunque fuerit ætatis, habitus & temperamenti aufert. Noui quẽdam, inquit Arnaldus, multo tempore nihil videntem, & hinc vitam miſerè trahentem, qui intra annum præſidio huius vini, viſionem ſibi reparauit. Nam eo priuilegio dotata eſt planta vnde conficitur, vt vitiatis oculis præſentiſſimo ſit remedio: adeò quòd ſi puluis eius cum vitello oui exhauriatur, rem miram in reſtauranda viſione præſtabit. Idẽ fiet ſi cum vino albo propinetur, cui præmacerata vel præbullita ſint aliquot fœniculi grana. Cuius rei teſtes ſunt multi adhuc ſuperſtites (inquit Arnaldus) & fide digni, qui facto experimento, literas etiam minuſculas & ſubtiles legerunt, cùm antea, abſque perſpicillis & ocularibus, ne maiuſculas quidem videre poſſent. Si id vini aqua fœniculi temperaueris, eius vires ſummè augebis.

Impedimentorum viſus ablatio.

Vinum

Vinum Enulatum.

Vinum in quo per triduũ macerata fuerit Enula cãpana, ſeu Heleniũ, mirabili effectu viſum illuſtrabit, & peſti pugnabit, menſes ac vrinas mouebit: inflationibus, torminib⁹, ſerpentiũ morſibus, & tuſſi ac pectoris vitiis etiãnum auxiliabitur. *Enula campana reddit præcordia ſana.*

Vinum Saluiatum.

Quocunque fiat modo vinum è Saluia, ſiue per decoctionem plantæ in vino, ſiue per ſuſpenſionem eiuſdem in ſacculo, mirabilis eſt vſus & facultatis aduerſus gingiuarum vitia & relaxationes, dentium vacillantium dolores, neruorum & neruoſarum partium affectus, paralyſim, contractionem, conuulſionem, tremorem, & ſimiles. Nam neruos valde roborat, recreat, ac ſuſtinet, tam potu, quàm calente fotu, poſt longam & blandam frictionem. Nec quidquam eſt, vt tradit Arnaldus, eo præſidio certius ac melius. Prodeſt etiam aduerſus epilepſiam, quæ vitio ſtomachi, vel vteri, per partium ſympathiam & conſenſum excitatur. Reliqua tibi conferenda erunt, cum his quæ de facultatibus Saluiæ ſcripſimus in noſtro Horto medico: nam medicata vina, eorũ vires referunt, quibus remiſcentur, vt ex Dioſcoride antea adnotauimus. *Saluia in neruorũ affectibus præſtantiſſima.*

Vinum Hyſſopites.

Hoc vinum cum glycyrrhiza dulcoratum, vel ſaccharo, propriè & peculiariter vinũ ſenum dici ſolet. Nam vim habet digerendi, incidendi, tenuandi, tergendi, aperiendi, attrahendi, & vrinas mouendi. Magno eſt auxilio in humida tuſſi, & epilepſia, maximè puerili. Humiditates ventricu- *Vinum ſenũ & pituitoſorum.*

li & vteri deſiccat, potu & ſotu. Pulmonis brõchias ab infarctu & obſtructione liberat: vias omnes vocales à pituita expedit, hydropicos iuuat, & humiditate laxatas partes, fomentis calidis deſiccat, reficit ac roborat.

Vinum Fœniculatum.

Multæ vtilitates ex vino fœniculato.

Conficitur hoc vinum ex ſemine fœniculi, valétque plurimùm aduerſus oculorum caliginem, ventris flatus & tormina, hydropem, & cachexiam, ſeu malum corporis habitum, in pueris maximè. quod ſe expertum tradit Arnaldus. Præterea venenis ac cibis malarum qualitatum occurrit, & contra tuſſes, pulmoníſque vitia ſummè opitulatur. Lac & genitale ſemen multiplicat, nauſeam tollit, laterum dolores ſedat, colicos cruciatus demulcet, ventos internos diſſipat, coctionem iuuat, obſtructa aperit, & ſplenis, hepatis ac ventriculi labores finit. Si ex radicibus componatur id vinum, nephriticis & renum calculo vexatis medebitur, vrinas proliciet, veſicæ commodabit, ac menſtrua ſoluet.

Vinum Eryngatum.

Vinum conceptus adiuuans.

Fit, vt cætera vina, tam radice quàm tota plãta. Strãguriam & vrinæ ſtillicidium ſtatim ſoluit addito ſaccharo, & ad generationẽ mulieres ceſſantes excitat, imò etiam viros, ſemen augendo. Mẽſes ac vrinas pellit, & tormina inflationéſque diſcutit. Prodeſt etiam contra iecinoris vitia, venena, peſtem, & alia à multis experta.

Vinum Aniſatum.

Obſtructiones internas liberat, flatus diſcutit, ructus acidos componit, coctionem reparat, & coli

coli excarnificationes emendat. Sed omnium maximè mulieribus prodeſt, quibus lac multiplicat, ſi comite optimo ſaccharo affatim diebus aliquot hauriatur: nam ſic efficaciſſimum eſſe cenſetur. Renum dolores & vitia ex flatibus amolitur, ac arenulas ab iiſdem clementer excludit: maximè ſi quis præſumpſerit dianiſum & diatragacanthen. Nam ſtatim cruciatibus ſedatis, à congeſtis arenulis emundantur renes, & vnà cum vrinis eluuntur. *Remedium optimũ aduerſus renũ arenulas.*

Vinum Rhodites, ſeu è Roſis.

Æſtiuum dici poteſt vinum hoc, quòd per æſtatem & calores corporibus ſummè conueniat. Fit ex roſis rubris exunguatis, deſiccatis, & muſto, vt dictum eſt, impoſitis ac tractatis. Idem multò citiùs, ſed imbecilliùs, concinnabitur, ſi in vini amphoram tantùm roſaceæ aquæ immittatur, quantùm cuiuſque guſtus, & odoratus ferre poterit. Internos æſtus refrigerat, cor & viſcera roborat, facultates corporis vaneſcentes ſuſtinet, mẽbrorum laxitatẽ firmat; diſſoluta reſarcit, diſſipata recolligit, diffluẽtes ſudores continet, putredini reſiſtit, & peſtilenti auræ ac febri, præſtantiſſimum eſt remedium. Bilioſis & calidis naturis admodũ eſt ſalubre, efficacitérque prodeſt contra lyenteriam, dyſenteriam, retẽtricem imbecillam, vomitum, nauſeam & ſyncopem, maximè ſi aqua pluuiali & chalybeata temperetur. Si eo frequenter os colluatur, prẹter quàm quòd dentes imbelles firmabit, & fluidas gingiuas roborabit, etiam halitus ſummam gratiam prẹſtabit. Si facies eo lauetur cum ſucco limoniorum, indicibile decus, & *Vinum æſtiuum.* *Miræ facultates vini roſacei.* *Faciei decus & venuſtas.*

admirandam venuſtatem illi comparabit. Si guttula vna oculis inſtilletur, illorum aciem emendabit. Nam ratione vini detergebit ac mundabit, & roſarum cauſa, oculorum ſubſtantiam roborabit, recolliget, ac firmabit.

Vinum Halicacabi, ſeu Alkekengi.

Hoc vinum fit ex Halicacabi acinis ſeu ceraſiis, quando ſub vindemiã in ſuis veſiculis flaueſcunt, & hinc maturitatem præ ſe ferunt. Compoſitio cadit in aliquem modorum initio deſcriptorum. Si ad extemporaneam concinnationem vrgeret neceſſitas, hac incedes via. Aliquot ex dictis ceraſiis in generoſiſſimo vino albo conterentur, macerabuntur, vna & altera ebullitione feruebunt, percolabuntur, & addito ſaccharo, vel tantillo cinnamomi, ſi opus erit, vinum haurietur. Valet contra dyſuriam, vrinæ inuitam retentionem, ac difficilem eius expulſionem. Nam ſtatim illam elicit, & quantumcunque ſuppreſſa fuerit, abundè fluere cogit: vnà è renibus arenulas adeò copioſas, & attritos calculos ſecum educens, vt manu excipi & facilè diſcerni poſſint. Hinc fit, vt aſſuetus, & domeſticus illius vſus, nephriticos & calculoſos multos à ſæuiſſimis cruciatibus, ceu à quopiã immani tortore, quaſi diuinitùs, me monitore & conſultore, eripuerit. Sed vſum illius imperabam, circa nouilunia & paulò pòſt, repurgato priùs corpore cum recenti caſſia Rhabarbarata. Si inueteratus erit affectus, vt in ſenibus, longiore mora & vſu opus erit. Sed eam in rem mihi ſuccurrit hiſtoria, ab Arnaldo Villanouano ad hunc deſcripta modum. Fuit tempore meo, Cardina-

Extẽporanea compoſitio vini Halicacabati.

Aduerſus vrinæ vitia.

Remedium præſtantiſſimum pro nephriticis.

Pulcherrima hiſtoria.

Cardinalis quiſpiam , cui per totum quatriduum adeò vrina ſupprimebatur,vt iam totus venter inferior, vtris modo, miſerè turgeret : ex quo nihil promouentibus remediis , pro deplorato & conclamato habebatur,niſi quidam medicus Empiricus,velut ad machinas deus , opportunè illi adfuiſſet, & magno ac fœlici ſucceſſu , vinum halicacabi propinaſſet : nam hinc vſque adeò ſolutus fuit ei veſicæ ſphincter, & oſtiolum,vt concham vnam, inquit Arnaldus , iugiter effuſo & reddito lotio, impleuerit . Quo ſolo experimento medicus ille, alioquin ignobilis & parum eruditus, magnus ac diues euaſit.

Empiricorũ fortunæ improuiſa.

Vinum Caryophyllatum.

Caryophylli ſacculo aut linteo raro incluſi, merguntur intra muſtum : vel,quod ſatius eſt,ſuſpenduntur . Vinum valebit contra aſthma antiquum,& putrem ſenum tuſſim,ſyncopem & epilepſiam. Coctionẽ iuuabit,frigidum ſtomachum recreabit , & halitus ſuauitatem conciliabit. Verumenimuerò quia corpus ſummè calfacit , conſultiſſimum fuerit,ei vel ſaccharum vel glycyrrhizam addere,aut aquam roſaceam.

Senibus vinum accommodum.

Vinum Gramineum.

Componitur ex radicibus graminis ſeu centinodiæ , vel polygoni probè mundatis & elotis. Lumbricos occidit,renes ab arenulis vindicat,veſicam lotio grauidam & impeditam exonerat,obſtructiones hepatis aperit , necnõ meſaraïcarum, quæ ex cruditatibus fiunt . Dolores arthriticos placat, vacuata eorum materia pituitoſa per vrinas. Nam radix graminea etiam inter diuretica

Ad vrinæ impedimenta & labores.

recenſetur. Si vinum id concinnare voles ex Polygono mare, ſeu centinodia, quam officinæ corrigiolam vocant, & linguam paſſeris, habebis præſtantiſſimum auxilium, mihi ſæpenumerò in quamplurimis fœliciſſimè expertum ad vitia omnia renum & veſicæ: maximè contra arenulas, calculum, nephritim, dyſuriam, & colicos ex his cruciatus.

Vinũ optimũ & valde probatũ.

Vinum Ebulatum, ſeu ex Ebulo vel Chamæacte.

Vinum hoc ſolutiuum eſt alui, & fit ex acinis ebuli maturis. Qui vindemiæ tempore parum calcati, in muſto feruent, deſpumantur, per colatorium vimineum tranſmittuntur, & vinum defæcatum vſui cuſtoditur. Aliter, cum muſto, lento igni feruent, donec pars tertia abſumpta fuerit: deinde ſpuma excluſa, nocte vna ſub dio quieſcunt: poſtridie, vt prius, percolantur. Sunt qui pro acinis radices vſurpent, & quo dictum eſt modo, componant. Pituitam & bilem trahit, hydropi medetur, vuluarum clauſtra aperit, vlceribus tam internis quàm externis prodeſt, ac omnium maximè iſchiadicis, podagricis, & lue Venerea infectis. Nam vi ſua deiectoria, dolores eorum mirificè demulcet, vacuata & reuulſa materia, quæ ad fluxum parata erat, & iam-iam fortaſſis viam ſibi fecerat. Sed ſtomacho nonnihil incommodat, ob id odoratis in vinum miſſis recreandus, ac roborandus erit.

Compoſitio ebulati vini.

Vinum aduerſus luem veneream.

Vinum, fœtum in grauidis continens, & ſteriles ad concipiendum præparans.

Vinum flatus è corpore deturbans, & grauidas ne abortiant ſummè adiuuans, fœtúmque, donec legiti-

legitimum adfuerit pariendi tempus, illæſum ac vegetum cuſtodiens, hãc habet compoſitionem. Accipe ſeminũ apij, méthæ ſiccæ & ammeos, ſingulorum drachmas tres: maſticis, caryophyllorum, cardamomi, roſarum rubrarum, ſingulorum drachmam vnam: cinnamomi, corticum radicum capparum, caſtorei, zedoariæ, ireos Illyricæ, ſingulorum ſcrupulos duos, ſacchari albiſſimi & optimi libras duas. Fiat ex his omnibus vinum, quo ſolet modo componi aromatites, vulgò Hippocraticum nuncupatum. Vſus erit manè & ſerò, paruá quantitate. Roborat vteri ligamenta, vterúmque ipſum exhilarat, & virtutem eius retentricem ad perferendum onus geſtationis ſummè iuuat. Præterea, ſteriles, ob flatulentam vteri diſpoſitionem, vel eius frigiditatem, humiditatem, aut lubricam naturam, quæ genitale ſemen ſibi concreditum diffluere ſinit, emendatis & reparatis huiuſmodi vitiis, ad concipiendum, retinendum & generandum habiles reddit. Hactenus, maxima ex parte, Arnaldus Villanouanus, medicus & philoſophus excellentiſſimus, quem pro noſtra tenuitate, paulò terſiùs loqui fecimus quàm ferebant tempora, in quibus prauè, ſic ſatis, ſcribebat, ſed rectè & peritè medicinam faciebat, ſat ſupérque perſuaſus, remediis, non verbis, morbos curari. Alia medicata vina ex quibuſcunque plantis & rebus medicamentoſis ac ſalubribus, iuxta præcedentes formulas componi poterunt, quorum facultates, miſcellaneorum illis immiſſorum facultatibus, conformes erunt.

Compoſitio preſtantiſſimi vini.

Sterilitatis cauſa, & conceptus impedimenta.

VINVM GVAIACI, ET EIVS LEGITIMA COMPOSITIO, AC VERA EXHIBITIO: CVM EXACTA methodo curandæ luis venereæ, ſeu ſcabiei Hiſpanicæ, aut morbi Neapolitani, ex Petro Andrea Matthiolo Senenſi.

Error & impoſtura quorundam.

CAVENDVM eſt à quibuſdam impoſtoribus, qui cùm ſint earum ignari rerum quæ ad medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum Guaiaci, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cyathum omnibus indifferẽter potandum exhibent. Quo fit, vt ſi ſorte quadam vnum quandoque perſanent, decem poſtea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm, vt quiſque horum manus euitare, atque effugere poſſit, operæpretium viſum eſt, vini Guaiaci conficiendi rationem ſubiungere, ac ſubinde hauriendi modum addere.

Compoſitio vera & legitima vini Guaiaci.

Sumito igitur ligni Guaiaci præſtantiſſimi, limâ in ſcobem tenuiſſimam attriti, aut tornatili inſtrumento minutim conciſi, libras quatuor, corticum eiuſdem libras duas: cardui benedicti libram vnam & ſemis: adianti, aſpleni, florum vtriuſque bugloſſi, cuiuſque libram: caſſiæ odoratæ drachmas ſex: ſeminis aniſi ſeſq'vnciam, ſacchari libras quinque. Deinde coniiciantur omnia in ca-

in cadum vinarium mundum aptæ capacitatis, deſuper affuſis vini albi quamoptimi & feruentis, libris centum & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniáque ſic macerari triduo dimittantur. Poſt triduum verò linteo percolentur, aſſeruetúrque huiuſce macerationis vinum, in alio vaſe ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio quàm in cœna, ſecundi Guaiaci decocti loco: non manè, neque veſperi, ſerapij vice, quemadmodum temerè multi facere conſueuerunt. Hoc idem vinum longè etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore confici poteſt, admixtis ligno, cortice, cæteríſque aliis, recentibus vuis albis in muſtum compreſſis, ibíque tandiu dimiſſis, quouſque muſtum efferueſcere deſinat, & pellucidum, clarúmque reddatur: veruntamen multiplicanda ſunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro vuarum ratione. *Alia vini Guaiaci compoſitio vindemiæ tempore.*

Præter huius vini potum cibis aſſociandum, bis in die, manè ſcilicet & veſperi, tribus aut quatuor horis antea quàm ſumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua, ſecundum communem medicorum vſum ſenas vncias, admixtis vnciis duabus liquoris, hoc modo parandi. Sumito primum adianti, lupi ſalictarij, fumariæ, aſpleni, ſenæ, ſingulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, vtriuſque bugloſſi, ſingulorum vncias quatuor: ſeminis aniſi, melanthij, florum ſatiui & erratici bugloſſi, omnium ſantalorum, caſſiæ, quam cinnamomum vocant, ſingulorum drachmas quin- *Compoſitio liquoris præſtantiſſimi.*

que. Hæc ex aquæ libris viginti quatuor, decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præſtantiſſimæ ſenæ, libras duas: coniicito in vas fictile oris anguſti, demum percolatum decoctum feruens ſuperimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anſerinis plumis farcto, igníque priùs calefacto, fictile inuoluito, & loco calido collocato, ac ita per diem & noctem reponito. Poſtridie verò manibus ſena premitur, mox dilutum percolatur: cui adiiciuntur diluti roſarum efficaciter aluum ſubducentis libræ ſex, ſacchari libræ octo: efferueſcunt deinde ſimul ſubiecto igne quouſque tertia pars vaneſcat. Quo facto additur electiſſimi Rhabarbari minutim conciſi vncia, ac ita iterum feruent omnia, donec Zulapij modo conſiſtat liquor. Poſtremò percolatur linteolo, & vaſe vitreo reconditur. At ſi ægrotantes multa pituita redundent, decocto præſcripto, optimi turpeti vncia vtiliter addi poteſt.

Senæ præparatio optima.

Supereſt victus ratio, quæ ægro talis præſcribenda eſt, ſcilicet vt tam in prandio quàm in cœna edat panis ternas tantùm vncias, ſitque is ſimilaceus, ac probè in clibano coctus: adhæc tantundem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum ac auicularum, in ſyluis, vineis ac montibus victitantium, aſſatæ potius quàm elixæ: quin & vuæ paſſæ modicum. Bibat autem oportet præſcripti vini æquam cum cibo menſuram. Quòd ſi quis purum id bibere non poſſet, diluatur aqua quæ in phialis vitreis addita Guaiaci vnciola, breui temporis ſpatio efferbuerit.

Victus ratio pro diætarijs venereo morbo correptis.

Tempus

Quo tẽpore inſtituenda diæta & curatio.

Tempus huic curationi aptiſſimũ eſt Ver, Martio, Aprili & Maio menſibus. Quòd ſi hoc tempore fieri non poſſit, fiat mẽſe Septembri in Autumno. Nam ſicut æſtiuis ardoribus, & exurente iam Sirio, non modò diuturna pharmaca, ſed ne quidem breuia tolerant homines: ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore ſæuit hyems. Interea ægris ſine metu noxæ indulgere licet, modò cæli ſerenitas adſit, vt quãdoque in proximis hortis, ac viridariis ſolatij cauſa, lento gradu deambulent. Quippe quoniam huiuſmodi hortorum amœnitate, animus plurimùm leuati ſolet.

Quib⁹ profu vini guaiaci exhibitio.

In hac etiam curandi ratione, quoſdam magis, alios minùs perſeuerare oportet, pro morbi neceſſitate, & ſalutis menſura. Hac ergo ratione vinum Guaiaci exhibitum, non modò medetur cuique acerrimo Hiſpanæ luis & Neapolitani morbi incommodo, ſed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, ventriculi, iecinoris, lieníſque morbis pituita genitis, mirificè ſuccurrit. Nec minùs etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc etiam illud obſeruandum eſt, quòd ego Guaiaci vinum iis tantùm potandum exhibeo, quibus tantùm pituita redundet, vel ſaltem non exuperet bilis. Si quidem bilioſis ſecundum ac tertium ligni ex aqua decoctum, vini loco ſemper cum cibis præbendum cenſui, vt communiter ab aliis fieri ſolet. Hactenus Andreas Matthiolus Senenſis, medicus doctiſs'. & diligentiſs. ſuis in Dioſcoridem Commentariis.

PARALIPOMENA QVÆDAM vinorum medicatorum, & hinc variis morbis variè medicātium.

Vinum ad præcautionem generationis calculi.

ACCIPIENDÆ ſunt radices & folia pentaphylli, radices graminis, fœniculi, & petroſelini, ſingulorum ad manipulum vnum: quæ vbi in vmbra reſiccatæ erunt, per tempora vindemiæ collocabuntur in mundo vaſe & doliolo, ſuperinfuſo muſto albo, eóque generoſiſſimo, quantùm ſatis erit ad proportionem immiſſorum miſcellaneorū. Peracta vini ebullitione & feruore, diebus aliquot pôſt, tranſvaſabitur, vt ita dicam, hoc eſt, in aliud vas reponetur vinū illud, neglectis materiis, quæ ibi deferuendo maceratæ fuerunt & proprias qualitates reliquerunt, tum demum diligenter & accuratè cuſtodietur in vſum eorum qui calculo obnoxij erunt: ita vt, ad præcautionem tantùm octauo quoque die, vel his in hebdomada hauriāt vncias treis, vel quatuor, ſub diluculum: non neglecta ratione corporum ętatum, partium anni, &c.

Vinum ad maculas, ſordes & defœdationes faciei.

Tere radicem ſerpentariæ, & in vino albo coque vſque ad tertiæ partis decocti conſumptionem: poſtea cola, & ex eo vino faciem ablue toties, donec emaculata appareat. Quod paucis diebus fiet, ſi manè & veſperi id quotidie perſequi velis.

Vinum contra ventoſitates, raucitatem, tuſſim & aſthma.

Vinum

Vinum iſtud facilè tibi comparabis, ſi vindemiæ tempore cum muſto ebulliant, & vires ſuas tranſmittant, & vt ita dicam concorporent aniſum, fœniculum & glycyrrhiza. quæ poſtrema in duplo aliorum eſſe debet. Idem vinum fieri etiam poteſt, vrgente neceſſitate (quæ moræ impatiens eſſe ſolet) ex decoctione rerum prædictarum in vino domeſtico, vel aliunde, quouis tempore, comparato, modo generoſum id fuerit.

Vinum aqueum, ad deludendos infirmos ſitibundos.

Habe ampullam, aquæ optimæ plenam: cuius orificium pollice ſuperpoſito tantiſper claude, donec in vas rubro vino & odorifero plenum illa deſcenderit: vbi eius fundum attigiſſe noueris, digitum tolle, & ibi ampullam, diu ſatis, relinque. Cùm hinc extrahenda erit, eo modo quo priùs, iniecto ad eius oſculum pollice, prudenter extrahe. Videbis paulò pòſt in ea colorem vini cum exiguo illius ſapore: à quo inſcius ægrotans, ſummo ſuo commodo decipietur: dabitúrque ei, ad hunc modum, beneficium per impoſturam.

Vinum faciem purpuriſſans & egregio colore illuſtrans, pro mulierum ornatu & mangonio.

In vino rubro tantiſper bulliant braſilij ramenta & alumen, ſaccharinum vocatum, donec è ſex partibus decoctio ad vnam redeat, vel pauxillo plus, vbi opus erit, cum bombace, vel goſſypio, ſeu cotone, vt cum vulgo loquar, facies blădè & linatur, & clementer tractetur, votis ridebit amantum.

Aliud vinum faciem erugans & expoliens, necnon manus dealbans.

Id præſtabit vinum in quo tandiu agitatum fuerit albumen oui, donec liquidum & fluxile appareat. Sed expedit ſecundo quoque die renouari. Huius ablutio, cutem deterget, pellem molliculam ac ſubtilem reddit, ſanguinẽ ad ſuperficiem educit, corrugationes complanat, & ſordeis omneis exterminat.

Vinum reparans viſum, & illum conſeruans, multáque alia ſalubriter præſtans.

Compara tibi foliorũ & radicũ betonicæ, caryophyllatæ, euphragiæ, chelidoniæ, rutæ domeſticæ & verbenæ, ſingulorũ manipulũ vnum: ſeminũ aniſi & fœniculi, ſingulorum vncias duas: contunde parumper, & vnà probè colliga: tum demum proiice in doliolum muſti generoſi, quando ebullire ſatagit, ibíque ſtare permitte donec remiſſus fuerit totius ebullitionis feruor, ac dies aliquot ampliùs. Poſt hæc, transfunde vinum id in aliud vas mundum, & ex proba materia concinnatum, tuúmque in vſum & amicorum accuratè cuſtodi. Cùm eo vti voles, tertio quoque die id facito, ieiuno ſtomacho treis vel quatuor vncias hauriendo: plùs minùs, pro cuiuſque ætate, corporis modulo, temperamento, partis anni natura, & aliis, in talibus obſeruare ſolitis, de conſilio docti, periti & cordati medici: quem tibi conſulendum & audiendum ſuadeo & moneo: ne quid tua deliret amuſſis.

COM-

COMPOSITIO PRÆSTANTISSIMI VINI ET DILVTI E SENA: ſecundum Ioan. Meſuem, & Andr. Matthiolum.

VINO muſteo albo, inquit Meſues, miſcebat quidam vim magnam Senæ, poſt tres menſes potandum dabat, ſicque purgabat cerebrũ, & ſenſoria inſtrumenta, gaudiumq; augebat. Sunt qui decocto Senæ cum prunis & ſpica, fœliciter purgent: ſed modicam coctionẽ ſuſtinet. Infunditur ab aureis tribus ad vnciã vnam. Clementer deturbat melancholiã & bilem vſtam à cerebro, ſenſuum organis, pulmone, corde, hepate & liene. Proindeq; morbis dictarũ partiũ, ab humore huiuſmodi proficiſcentibus ſuccurrit, vt melancholicis febribus & antiquis: gaudium gignit, ablato humore ſine cauſa externa triſtãte. Floridum corpus efficit, & viſcerũ obſtructiones aperit. Venio ad eximiam illam & exactam præparationem diluti Senetici, aut, ſi mauis è Sena, quam Andreas Matthiolus medicus doctiſs. hunc in modum præſcribit. ſumuntur foliorũ electiſſimę Senæ drachmæ ſex: zinziberis, aut cinnamomi contriti, drachma vna: florum bugloſſi drachmę duæ: miſcenturq; omnia, & fictili vitreato, aut ſtanneo vaſe anguſti orificij excipiũtur, affuſiſq; feruentis aquæ, vel ſeri caprini vnciis decem, vaſis oſculum adeò occluditur, vt nullus omnino ſpirãdi pateat exitus. His peractis, puluinari plumis anſerinis farcto, igniq; calefacto vas inuoluitur, reponiturque in arca, vbi pernoctare ſinitur. Sic

Senæ facultates præſtantiſſimæ.

Compoſitio diluti Senetici præſtantiſſimi.

enim conſeruato calore, dilutũ omnem facultatẽ in ſe recipit. Educet non ſolùm bilem vtramque, vt ex Meſue diximus, ſed etiam pituitam, vt tradit Actuarius, & experientia probat, adhæc aquas & ſeroſa excrementa. Mundat cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis ſenſus, confertque omnibus eorum incommodis: auget iuuentutem, ſenium tardat, & animi hilaritatem inducit. Cor roborat, maximè ſi commiſceatur medicamentis, quæ illi ſunt amica, vt violis, roſis, floribus vtriuſque bugloſſi, & ſimilibus. Præterea delirio, vt tradit Serapio, mirificè prodeſt, necnon amentiæ, reſolutioni neruorum, phthiriaſi, cephalalgiæ, ſcabiei, puſtulis, pruritui & epilepſiæ. In vniuerſum medicina eſt optima morbis omnibus diuturnis & melancholicis. Decoctum foliorum eius & chamæmeli, cerebrum & neruos lotione roborat, aciémque oculorum, & auditoriam facultatem plurimùm emendat. Sed prætereundum non eſt, quòd in morbo Hiſpanico, ex Manardi ſententia, maximoperè pollet, putres materias ac pituitam, contra Auerrhois opinionem, vacuando & expurgando. Verùm in facultatibus Senæ hîc verſatum ſatis: quas qui fuſiſſimè noſſe volet, legat opuſculum noſtrum de Sena, planta hominibus inter alias omnes beneficentiſſima & ſaluberrima. Illic inueniet quod didiciſſe iuuet.

Vires diluti Senetici.

Miræ facultates Senæ.

Morbus Hiſpanicus.

Obſeruationes & Annotationes quædam in præcedentes Vinorum medicatorum & medicantium compoſitiones.

VINA quæ in vſum medicum ſeligere & cõcinnare

nare voles, alba, vel pallida, aut iis media, è generoſa vite & benè maturis vuis, non vitiatis, nec putribus eſſe conuenit: in quibus certis ex arte proportionibus, vt medica ars exigit, materiæ ſuis viribus exſpoliandæ immergentur, mundo vaſe, & ex legitimo ligno cōformato: niſi mauis priſcorum more, in vitreatis teſtaceis, & probè coctis figlinis, id exequi. Quo loco, naturali vini ebullitione à natura perficietur, quod arte eſt quæſitum, atque ita natura & ars ſe mutuò iuuabunt, mutuáſque operas inuicem præbebunt. Res enim in muſto poſitæ, dum per naturalem eius ebullitionem in vaſe inuicem colluctantur, à vincente & fortiore muſti virtute, ſuis exuuntur facultatibus ipſiq; muſto, ceu hoſpiti, libētec committunt, & vnà corpus vnum efficiunt, eoq́; modo, vt ita dicam, concorporantur & trāſſubſtantiātur, vt cum theologis loquar, vini calore id moliente. Quod quidem vinum, quo generoſius & ſuauius fuerit, eò penetrabilius erit, & per ſingula corporis membra ſubtiliori actione ac velociori ſuas vires diffundet. Ex quo refocillata corporis natura, fortius & alacrius reſiſtet his affectibus quæ illam premunt, grauant & lædunt. Adde, quòd dum medicæ materię in muſto feruent & ebulliunt, id habent commodi, quòd earum virtus nequaquam in auras reſoluitur & vaneſcit, nec aduritur, debilitatúrue, aut fumum olet, vt fieri ſolet cùm à materiali igne res ea à popularibus pharmacopœis perficitur. Suſcipit itaq; & imbibit vinū qualitates rerum quibuſcū miſcetur, éſtque illarum gratus ac iucūndus, ci-

túſque delator ad minimas & occultas corporis parteis, à quibus ob naturæ familiaritatē & delectationē, ſanequàm libenter excipitur, & obuiis, quod dicunt, manibus plauſibiliter, amplectitur, abſque vllo metu & horrore, vt fieri videmus in purgantibus medicamentis, ob tetrum illorum odorem, ingratum colorem, & abominandum ſaporē, qui longè abſunt à medicatis hiſce vinis, aut ſi adſunt, odor præſertim & ſapor, facilè & derepente occultari, ac emendari poſsūt, ſaccharo, melle, glycyrrhiza, vuis paſſis, pulueribus odoratis, vel ſimilibus ſtomacho non ingratis, nec inſuauibus. Sed in his omnibus omittendum non eſt, quòd vinorum iſtorum penetratione, celeríque diſtributione per occultos corporis meatus, vnà, eademq; via corpus expurgatur, & viſcera ab infarctu & obſtructionibus, vinô viam vi faciente illico liberātur, expediuntur & roborātur: magno corporum commodo, & incōparabili iuuandi compendio. Nam reſeratis obſtructionibus libera datur excurrendi via ſpiritibus, natiuo calore comitatis, in quo omnium vita iacet. Quandoquidē natiuus calor preſſus & cōculcatus, adeo debilis euadit, vt ſolita obire munia vix poſſit, & concoquendo, purum ab impuro ſecernere: vnde cruditates, putredines, & ex iis morbi: Sed hæc quia huius non ſunt inſtituti & ſcopi noſtri, idcirco verbū non ampliùs addam.

Finis Vinorum variè medicatorum, & ob id affectibus corporis humani variis blandè medicantium, Autore ANTONIO MIZALDO *Monlucienſi, medico.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM.